

સ્વકેન્દ્રીથી સમકેન્દ્રી વિશ્વ તરફની ઉડાન



અંક ૫૪ | સપ્ટેમ્બર ૨૦૨૧

સંબંધોની ટ્રેન અચાનક પાટા પરથી ખડી ગઈ છે,  
બે-ત્રણ સપના થયા છે ઘાયલ, બે-ત્રણ ઈચ્છા મરી ગઈ છે.  
- કુલદીપ કારિયા

## આ અંકમાં...

---

### 1 સંપાદકની કલમે

ટ્રેન, પાટા, સ્ટેશન અને પ્લેટફોર્મ

યાજ્ઞિક વઘાસિયા

### 3 જસ્ટ બે મિનિટ

સમાધાન

ડૉ. રંજન જોષી

### 4 અંતરકેડી

'શ્રમણા'

બંસરી જોષી

### 9 વાર્તા-સેતુ

વાવ

તેજલ શાહ

### 12 તમને મળ્યાનું યાદ

કોઈની આંખો વાંચી શકવાની આવડત  
વરદાનથી ઓછી નથી.

રાજુલ ભાનુશાલી

### 15 લઘુ-નવલ : તડકા ભીનાં મૃગજળ

પ્રકરણ ૩ : રોગાતિત સંક્રમણ

અર્ચિતા દીપક પંડ્યા

## આ અંકમાં...

---

### 20 REWINDING...

સુંદરીની શોધ

જયશંકર ભોજક 'સુંદરી'

### 25 Connecting... કવિતા

ગઝલ

અમૃત ઘાયલ

### 27 Connecting... કવિતા

ગીત

ચિનુ મોદી

### 28 NexTECH

શું ઇલેક્ટ્રિક વાહનો(EV)નું ભવિષ્ય ઉજ્જવળ છે?  
વર્ધન શાહ

❖ અમારો સંપર્ક અહીં કરો...

WhatsApp

<https://wa.me/916355953355>



Telegram

<https://telegram.me/pankhemagazine>



Gmail

[pankhemagazine@gmail.com](mailto:pankhemagazine@gmail.com)



❖ અમને અહીં Follow કરો...

Facebook

<https://m.facebook.com/pankhemagazine>



Instagram

<https://www.instagram.com/pankhemagazine/>



Telegram Channel

<https://t.me/pankhemagazineofficial>



Twitter

[https://twitter.com/pankh\\_emagazine](https://twitter.com/pankh_emagazine)



YouTube

<https://m.youtube.com/channel/UCakmCpwf4oF2ZICI-YPIVDg>



❖ અમારા વિશે સંપૂર્ણ માહિતી અને જૂના અંકો...

Website

<https://pankhmagazine.com/>



# પંખ e-magazine

સ્વકેન્દ્રીથી સમકેન્દ્રી વિશ્વ તરફની ઉડાન

- 'પંખ'ના પ્લેટફોર્મ પરથી ઓનલાઈન કે ઓફલાઈન પ્રકાશિત થતા કોઈપણ લખાણના વિચારો સર્જકના પોતાના છે. એ વિચાર સાથે ટીમ પંખના સભ્યો સહમત છે જ, એવું માની લેવું નહિ. આથી લખાણને લીધે કોઈ પણ વિવાદ ઉભો થાય તો એની જવાબદારી સંપૂર્ણપણે સર્જકની પોતાની રહેશે. 'પંખ' આમાં દરમિયાનગીરી કરવા બાધ્ય નથી.
- 'પંખ'ના પ્લેટફોર્મ પરથી ઓનલાઈન કે ઓફલાઈન કોઈ પણ પ્રકારે પ્રકાશિત સામગ્રીમાં મોટેભાગે સર્જકની પરવાનગીથી જ કૃતિ મુકવામાં આવે છે. ક્યારેક કોઈ સર્જકની પરવાનગી લીધા વગર એમની કોઈ કૃતિ કોઈપણ સ્વરૂપે મુકવામાં આવે તો એમાં અમારો એક જ શુભ આશય છે કે સર્જકના લખાણને બિરદાવવું અને ગુજરાતી ભાષા વાંચી શકતા મહત્તમ લોકો સુધી સર્જકોની કૃતિ પહોંચાડવી અને વધુને વધુ લોકોને ગુજરાતી ભાષામાં રસ લેતા કરવા.
- અમારું સ્પષ્ટપણે માનવું છે કે, કૃતિ લખાય જાય એ પછી લોકોની બની જાય છે. પણ એ સર્જક માટે સર્જકે કરેલા શ્રમને યોગ્ય શ્રેય મળે, એ માટે કૃતિની સાથે એના સાચા સર્જકનું નામ જોડાય, એ અમારો મહત્તમ પ્રયાસ રહેશે.
- અત્રે, 'પંખ' કોઈ રાજકીય, સામાજિક કે ધાર્મિક વિચારધારા પ્રત્યે પક્ષપાત કરતું નથી. તદ્દુપરાંત, 'પંખ' બિનવ્યવસાયિક ધોરણે કામ કરે છે અને અમારા માટે આ આર્થિક ઉપાર્જનનું સાધન નથી.
- 'પંખ' સંપૂર્ણપણે સાહિત્યિક હોવાનો દાવો કરતું નથી. આથી લાક્ષણિક ગુજરાતી સાહિત્યના બધા જ નિયમો પળાય, એ જરૂરી નથી. 'પંખ' ગુજરાતી મેગેઝીન છે, ગુજરાતી ભાષાનું મેગેઝીન નથી.



## યાજ્ઞિક વધાસિયા

એક સાંજે

ટ્રેનના ચાલ્યા ગયા પછી

રેલ્વેના પાટા અરસપરસ પૂછતા હતા:

"બે માણસને એકબીજાથી દૂર જવા માટે  
કેટલું DISTANCE જોઈએ?"

– વિપિન પરીખ

મીથીલેશ ગૌડાએ 'પંખ'ના ચોપનમાં અંકના ફ્રન્ટકવરમાં આપેલા ફોટોગ્રાફમાં દેખાય છે એ રીતે સુરંગમાંથી ટ્રેન પસાર થઈ ગયેલી છે, બસ ખાલી પાટા દેખાય છે. પાટા હવે બીજી ટ્રેનની રાહ જોઈ રહ્યા છે. ટ્રેન, પાટા, સ્ટેશન અને પ્લેટફોર્મનો વાર્તાકથનમાં અને કવિતામાં રૂપક તરીકે વ્યાપક ઉપયોગ થયો છે, હજી પણ થતો રહ્યો છે. સંબંધોને કે માણસોને ટ્રેન સાથે સરખાવી શકાય. ટ્રેન ક્યારેક છૂટી જાય, એમ સંબંધ પણ છૂટી જાય. જેમ એકબીજાની હંમેશા પાસપાસે રહેલા ટ્રેનના પાટા એકબીજાને ક્યારેય મળે નહીં, એમ ઘણી વ્યક્તિઓ એકબીજાની સાથે જિંદગીભર રહે, તોય એકબીજાને ક્યારેય

# સંપાદકની કલમે

ટ્રેન, પાટા, સ્ટેશન અને પ્લેટફોર્મ



પૂર્ણતઃ મળી ન શકે, એવું પણ બને! ટ્રેન કોઈ મોટા સ્ટેશન પર ઘણા સમય સુધી ઉભી રહે અને અમુક નાના સ્ટેશન પર ફક્ત કહેવા ખાતર! અરે, એક્સપ્રેસ ટ્રેન તો નાના-નાના સ્ટેશનને ગણકારે પણ નહીં! અમુક વ્યક્તિઓ પ્લેટફોર્મ પર ધક્કામુક્કીમાં ફસાઈ જાય. અને પૂરતો સમય હોય તોય ટ્રેન છૂટી જાય. દિલ્હીની મેટ્રો ટ્રેનની જેમ શિસ્તબદ્ધ રીતે અમુક સંબંધો સચવાય જતા હોય, તો મુંબઈની લોકલ ટ્રેનની માફક ઘણા ડબ્બાની અંદર જ એવા સલવાય જાય કે, એમને જે પ્લેટફોર્મ પર ઉતરવું હોય, ત્યાં ઉતરવા જેટલો મોકો પણ ના મળે. આગલા સ્ટેશને માંડમાંડ ઉતરી ફરી બીજી કોઈ ટ્રેન પકડી પોતાના સ્ટેશને પહોંચવું પડે. ટ્રેન પકડવામાં લેટ થયા હોય, તોય કોઈ હાથ

આપે તો દોડીને ટ્રેન પકડી શકાય. તો ટ્રેન ઉભી રહે એ પહેલાં જ ઉતરવાની ઉતાવળમાં આપણે પ્લેટફોર્મ પર ફૂદકો મારીએ ને ગબડી પડીએ, એવું પણ બને. કોઈ અજાણ્યા શહેરના સ્ટેશન પર પાણીની બોટલ કે નાસ્તો લેવા ઉતરીએ, ને એટલીવારમાં ટ્રેન ઉપડી જાય અને આપણે જ્યાં પહોંચવું હોય, ત્યાં સમયસર પહોંચી ના શકાય. એ પછીની ટ્રેન મળતા ઘણો સમય નીકળી જાય એમ હોય અને એકલાઅટલા એ સ્ટેશન પર બાંકડે બેસી રહેવું પડે! ટ્રેનની ટીકીટ લેવામાં વેઈટિંગ હોય અને પછી ટીકીટ કન્ફર્મ થાય એમ કોઈ નવો સંબંધ પણ એનો ચોક્કસ વેઈટિંગ પછી જ ઉત્પન્ન થાય. ને એમાંય બધી ટીકીટ કન્ફર્મ થાય, એ જરૂરી પણ નથી! અમૂકવાર ટ્રેનમાં બારી પાસેની ટીકીટ મળે તો બહારના સારા દ્રશ્યો જોવા મળે ને ક્યારેક ટોઇલેટની નજીકની સીટ હોય તો એની દુર્ગંધનો પણ હિસ્સો બનવું પડે! જનરલ કોચ, સ્લીપર કોચ અને એસી કોચની જેમ માણસ-માણસ વચ્ચે પણ સંબંધોના લેવલ હોય. ક્યારેક જનરલ કોચની ભીડભાડની જેમ સંબંધોમાં પણ ધક્કામુક્કી, દુર્ગંધ અને ગૂંગળામણ વધુ હોય. તો ક્યારેક એસી કોચ જેવી ઠંડક અને શાંતિ પણ મળે. ક્યારેક એસી કોચમાં પણ શાંતિ ના મળે એવું બને અને યાત્રા દુઃખદાયક બની જાય. તો ક્યારેક

જનરલ કોચમાં પણ જો સારો સાથ મળી જાય, તો રસ્તો ક્યાં કપાઈ ગયો, ખબર પણ ના રહે. આવી તો કેટલીય સામ્યતા છે. તમને પણ યાદ આવે તો કહેજો જરૂર. બેકકવર પણ રસપ્રદ છે. એની એક ખાસિયત છે કે પ્રોબ્લેમને આર્ટનું સ્વરૂપ આપવામાં આવ્યું છે. વરસાદમાં રસ્તા પર પડેલા ખાડામાં ભરાયેલા પાણીનો આવો સરસ ફોટો આપણને આપવા માટે ફોટોગ્રાફર ધવલ પરમારનો પણ આભાર.

આ અંકમાં 'Rewinding' કોલમમાં જયશંકર ભોજક 'સુંદરી'નો એક સુંદર આત્મકથાખંડ લીધો છે. રસપ્રદ છે. વાંચજો. અમે 'પંખ'માં દર મહિને રેગ્યુલર કોલમ લખી શકે, એવા લેખકોની શોધમાં છીએ. જો કોઈ લેખકમિત્ર ધ્યાનમાં હોય, તો કહેજો. આપને આ અંક કેવો લાગ્યો એ અમને જરૂર જણાવો. યોગ્ય લાગે તો સોશિયલ મીડિયામાં શેર પણ કરો. જોડાયેલા રહો.





ડૉ. રંજન જોષી



અલ્કા અને અતુલ બે વર્ષ પહેલાના લવ બર્ડ્સ અને આજે એકબીજાના જાની દુશ્મન. દોઢ વર્ષ ચાલેલા કેસ, સતત પડતી તારીખો, એક પછી એક નોટિસ, સમન્સ... કંટાળી ગયો હતો અતુલ આ બધાથી. પીસાઈ રહ્યો હતો સંબંધોની ઘાણીમાં. ન મમ્મી સમજી કે ન અલ્કા. કોઈએ સમાધાન ન કર્યું.

આજે ફાઇનલ ચુકાદો પણ આવી ગયો. અતુલે રૂપિયા પચ્ચીસ લાખ એક મહિનામાં છૂટાછેડા પેટે ચૂકવવાના. હજુ તો માંડ ધંધો જામ્યો હતો. ભાડાની દુકાન ભાગીદારીમાં પોતાની થઈ હતી. એમાં આ પચ્ચીસ લાખ! અતુલને

## જસ્ટ બે મિનિટ

### સમાધાન



દુનિયા ગોળ-ગોળ ફરતી લાગી. તેણે ખીસામાં હાથ નાખી અંતિમ દાવ અજમાવવાનું નક્કી કર્યું, કંઈક ફંફોસ્યું. બરાબર ત્યારે જ અલ્કા તેને આખરી વખત મળવા, 'હજીયે સમાધાન કરવું છે?' એ પૂછવા આવી. અતુલના હાથમાં રહેલી શીશી તે મોઢે માંડી ગટગટાવવા જતો હતો. અલ્કાએ હાથ જુદી દિશામાં ફંગોળી ચીસ પાડી, "આ શું કરે છે તું?" "જોઉં છું, જિંદગીથી વધારે કડવું તો નથી ને!"

આ શબ્દોએ પહેલીવાર જાણે અલ્કાની તંદ્રા તોડી. અલ્કા સમાધાન માટે તૈયાર હતી.





## બંસરી જોષી

ક્રમાડે તોરણ બંધાઈ ગયા હતા. લગ્નને લગતી તમામ જરૂરી સાધન-સામગ્રી પણ આવી ગઈ હતી. મંડપના વાંસ પણ રોપાઈ ગયા હતા પણ આ શુ? ઘેટાં-બકરાની વણઝાર?

શ્રમણા તો જોઈને અચંબિત જ થઈ ગઈ ને સીધી એની માં પાસે જ પહોંચી ગઈ.

"આ બધું શું છે મા? પિતાજી આટલા બધા ઘેટાં-બકરા શું કારણસર લઈ આવ્યા હશે? શ્રમણાએ પ્રશ્નોતરી કરવા માંડી.

મા: "પુત્રી શ્રમણા આ તો આપણી ભીલ શિકારી પ્રજાની પરંપરાનો એક ભાગ છે."

શ્રમણા: "કેવી પરંપરા મા..?"

મા: "પરંપરાનુસાર કોઈ પણ શિકારી ભીલ કુળની કુમારિકાના લગ્ન પૂર્વે હજાર ઘેટાં-બકરાઓનો વધ કરવાનો નિયમ છે."

બેં-બેં-બેં ના કર્કશ અવાજમાં શ્રમણા ને હવે વધ પૂર્વેની પશુઓની કરૂણ પુકાર રૂવે રૂવે સ્પર્શવા લાગી, એનું હૈયું કરૂણાથી અને મૌન પશુઓની અણધારી આફત

# અંતરકેડી

## 'શ્રમણા'



માટે વલોવા લાગ્યું.

'શ્રમણા' એક ભીલ કન્યા હતી. એના પિતા શિકારી હતા. દેખાવે શ્યામ અને સામાન્ય. પણ સુવર્ણ અને પવિત્ર હૃદયની ધની. કરૂણા, એકનિષ્ઠા, સમર્પણ જેવા ગુણોની જાગીરદાર. આ બધા ગુણોના સમન્વયથી તે એક સામાન્ય ભીલ કન્યા ન ભાસતી. સાદગીની અનોખી તેજસ્વીતા હોય. જેને કારણે શ્રમણા ભીલ કુળમાં ખીલેલા એક તેજસ્વી ફૂલ સમાન જ હતી.

નિર્દોષ અને અસહાય પશુઓનો મહાવધ એ જોઈ શકે એમ નહોતી, એટલે લગ્નના પૂર્વે જ એ ઘરેથી ભાગી છૂટી. ભાગતા ભાગતા એ દંડકારણ્ય સુધી

પહોંચી આવી. થોડા થોડા ગાઉ દૂર ઋષિઓના આશ્રમ દેખાતા. શ્રમણાને હવે બસ બ્રહ્મજ્ઞાનની જ અભિલાષા હતી. ઋષિના ચાલવાના માર્ગો એ સ્વચ્છ કરી નાંખતી, એ વન વન ભટકતી. ને ઋષિને બ્રહ્મજ્ઞાન શીખવવા આજીજી કરતી. પણ તમામ ઋષિ એને પોતાની શિષ્યા તરીકે સ્વીકારવા તૈયાર ન થતાં, માત્ર એટલે જ કે શ્રમણા એક ભીલ કન્યા હતી. સત્સંગ માટે ઉચિત અને પર્યાપ્ત સુશિક્ષિત નહોતી.

શ્રમણા હિમ્મત ના હારતી. એને તો બસ બ્રહ્મજ્ઞાન લાધવું હતું અને આખરે એની મંછા સફળ થઈ. 'મતંગ' ઋષિએ શ્રમણાની એકનિષ્ઠાથી પ્રભાવિત થઈ શ્રમણાને શિષ્યા તરીકે ધારણ કરી શિક્ષણ પ્રદાન કરવાનો અવસર આપ્યો.

શ્રમણા પૂર્ણ સમપર્ણ અને એકનિષ્ઠા સાથે આશ્રમની અને અન્ય શિષ્યોની સેવા કરવા લાગી. ગાયોનું ધ્યાન રાખવું, આશ્રમની સફાઈ, અન્ય શિષ્યો અને ગુરુજીના ભોજનની વ્યવસ્થા કરતી. ભાવ અને વાત્સલ્યથી સૌને જમાડતી. અન્ય ઋષિઓની અવહેલના છતાં મતંગ ઋષિએ શ્રમણાને અધ્યાત્મની એની પૂર્ણ યાત્રા માટે આશ્રમમાં આજીવન આશ્રય આપ્યો.

આમ જ વર્ષો પસાર થતા ચાલ્યા.

મતંગ ઋષિ વૃદ્ધ અવસ્થા તરફ વધતા ચાલ્યા. એક પરોઢ એમણે શ્રમણાને કહ્યું;

"શ્રમણા હું તારી અનન્ય ગુરુભક્તિ અને આશ્રમની તારી એકનિષ્ઠ સેવાથી અતિ હર્ષિત છું. મારા આનંદ શરીરને હવે દેહત્યાગની જરૂર વર્તાય છે. એ પૂર્વે આ આશ્રમનો પૂર્ણ કાર્યભાર હું તને સોંપવા માંગું છું." ઘડીભર તો શ્રમણા મૌન જ રહી.

ગુરુજીએ પ્રસન્ન થઈ કહ્યું, "શ્રમણા માંગ જે વરદાન જોઈએ તે આપીશ."

શિષ્યા શ્રમણાએ કહ્યું, "ગુરુજી આપની સાથે જ મને પણ અનંતની વાટે લઈ જાઓ, આપની વગર હું જીવી નહી શકું."

ગુરુજી: "શ્રમણા મેં મારા જીવનકાળમાં હંમેશા રામનું ચિંતન અને કીર્તન કર્યું છે પણ મને શ્રી રામના દર્શન નથી મળ્યા. તું એકનિષ્ઠ થઈને આમ જ આધ્યામિકયાત્રા કરતી રહેજે, રામ નું સ્મરણ કરતી રહેજે, રામ એક દિવસ તને જરૂર દર્શન આપશે અને તું શીઘ્ર મોક્ષને પામીશ."

શ્રમણા ગુરુજીના આશિર્વાદ પામી ધન્ય થઈ. ગુરુજીએ સ્થૂળ દેહનો ત્યાગ કર્યો. અને પંચમહાભૂતમાં વિલીન થઈ ગયા. શ્રમણા રોજ પ્રભુ રામની વાટ જોવા લાગી. ઉઠતા બેસતા બસ રામના ચિંતનમાં

રહેતી, રામનું કીર્તન કરતી. 'રામ આવશે, રામ આવશે..'-ના ઉદગારથી એ પુલકિત થઈ ઉઠતી. રામના આગમન માટે એ રોજ આશ્રમની પોતાની ઝૂંપડી શણગારતી, ફૂલોનો માર્ગ બનાવતી અને પોતાની અંતરકેડીએ સુદ્રઢ કરેલા રામની વાટના પંથે ઉંમરના પડાવ પાર કરતી રહી. રોજ તાજા ફળફૂલ ચૂંટી લાવવાનો એનો નિત્યક્રમ હતો.

વાટ જોતા જોતા શ્રમણા પણ હવે દુર્બળ થવા લાગી. એની ચામડી પર ચીમળાયેલી અવસ્થાની અસરો દેખાવા લાગી. ખૂંધ પણ જરા ઝૂકવા લાગી છે પણ રામની વાટ એકદમ ટટ્ટાર ભાસતી. બસો વર્ષનો ઘસારો કોઈ સિત્તેર એંશી વર્ષમાં લઈલે ત્યારે ચહેરા અને શરીરમાં દ્રશ્યમાન થાય એવું કૃશપણું ઝિલતી શ્રમણા રામની વાટનો એકતારો રોજ વગાડતી, વળી ગયેલી ખૂંધ પર ટટ્ટાર ઉભેલી વાટ..બસ પ્રભુ રામના દર્શનની વાટ...

આશ્રમ નજીક આવેલા પમ્પા સરોવર પર રોજ પાણી ભરવાનો શ્રમણાનો નિત્યક્રમ પણ આજ સવારે જ્યારે એ કિનારે પહોંચી તો કોઈ ઋષિના મંત્રોનો ધ્વનિ એને કાને પડ્યો. પાણીમાં બેડું ડૂબાડતા બુડ -બુડ નો અવાજ ઋષિને કાને પડ્યો. એમણે આંખ ખોલી જોયું તો

કોઈ ભીલ સ્ત્રી પાણી ભરી રહી હતી. ભીલને નિમ્ન જાતી ગણતા ઋષિ આવેગિત થઈ ગયા ને બાજુમાં પડેલા પથ્થરમાંથી એક મોટો પથ્થર ઉઠાવી શ્રમણા તરફ ફેંક્યો. શ્રમણાના પગમાંથી રક્તની ધાર થવા લાગી. રક્ત સરોવરમાં જઈ ભળી ગયું. આ જોઈ ઋષિ વધુ રોષે ભરાયા અને કહ્યું તારી જેવી ભીલ સ્ત્રીના રક્તથી પમ્પા સરોવર દૂષિત થઈ ગયું. હવે મારે એને ફરી શુદ્ધ કરવા અન્ય નદીયોના શુદ્ધ જળ અને હોમ હવન ઈત્યાદી કરવા પડશે.

ઋષિએ તમામ પ્રયોજન કરી જોયા પણ જળ શુદ્ધ ના થયું. આવ્યામાં અન્ય ઋષિ તરફથી સુચના મળી કે દશરથપુત્ર રામ અને ભ્રાતા લક્ષમણ સીતાજીની ખોજ કરતા કરતા નજીકના આવાસમાં જ વિહાર કરી રહ્યા હતા. ઋષિ સરોવરના જળ શુદ્ધીકરણ હેતુ શ્રી રામ પાસે જઈ પહોંચ્યા. શ્રીરામે પૂછ્યું, "આ કેવી રીતે બન્યું?" ઋષિએ શ્રમણા નામક ભીલ સ્ત્રીની તમામ વિગત અને ઘટના કહી સંભાળવી. શ્રી રામ શ્રમણાનું નામ સાંભળતા જ પુલકિત થઈ ગયા અને બોલ્યા. "ઋષિ આ શ્રમણાના પગના ઘાવ માત્રનું રક્ત નથી, પણ મારા હૃદયનું રક્ત છે. શ્રમણા મારી અનન્ય ભક્ત છે."

આ તરફ શ્રમણાને પણ શ્રીરામ અને લક્ષ્મણના આગમનની ખબર પહોંચી ગઈ હતી. ખબર મળતા હર્ષભેર રામ ભણી દોટ મૂકી.. દોડતા દોડતા પમ્પા સરોવરના કિનારે ઉભેલા રામને જોઈ શ્રમણા નતમસ્તક થઈ રામના ચરણમાં ઝૂકી રહી. આવ્યાં શ્રમણાના પગમાં ચોટેલી રજ સરોવરમાં ભળી અને સરોવરનું પાણી નિર્મળ અને શુદ્ધ થવા લાગ્યું.

રામ બોલ્યા જોયું ઋષિ જેને તમે ભીલ કુળની સ્ત્રી કહી અસ્પૃશ્ય ગણતા હતા, એના સ્પર્શ માત્ર થી પમ્પાનું જળ શુદ્ધ થઈ ગયું. ઋષિને પોતાની ભૂલ સમજાઈ.

શ્રમણા હર્ષથી છલકાતી અશ્રુઓની ધાર રોકી શકતી ના હતી. આજ એની વર્ષોની વાટને મિલનનું મીઠું ફળ મળ્યું હતું. એને સુઝતું નહોતું કે શું કહે .? માત્ર એટલું જ કહી શકી, "પ્રભુ રામ આપની વાટમાં મે વર્ષોથી મારી આશ્રમની ઝૂંપડી સજાવી છે. તમારા આગમનની વાટ નિરંતર કરી છે. આપ મારી નાની એવી ઝૂંપડીમાં પધારી મને કૃતજ્ઞ કરો." રામ હર્ષભેર શ્રમણાનું આમંત્રણ સ્વીકારી મઢીએ ગયા.

ઝૂંપડી પહોંચતા રામ જુએ છે કે ઝૂંપડીનો મારગ રંગબેરંગી ફૂલોથી

સુશોભિત હતો.. ઝૂંપડી સ્વચ્છ સુંદર રીતે શણગારેલી હતી. શ્રમણાએ શ્રી રામ અને લક્ષ્મણને આસન આપી બિરાજવા કહ્યું અને તાજા ફળ ચૂંટી લાવી. ફળમાં બોરનો એક-એક ભાગ ખાઈ પછી રામ ને આપતી. રામ પણ વિના વિલંબ શ્રમણાના એંઠા બોર આરોગતા રહ્યા.

"કંદમૂળ ફળ સુરસ અતિ દિવે રામ કહું આની; પ્રેમ સહિત પ્રભુ ખાએ બારંબાર બખાની."

લક્ષ્મણથી ના રહેવાતા એમણે રામને કહ્યું; "આપ આ એંઠા બોર શા કારણે આરોગો છો?" ત્યારે રામે કહ્યું, "આ એંઠા બોર નથી. આ શ્રમણાનું મારા તરફનું અપ્રતિમ વાત્સલ્ય અને અનન્ય નિર્દોષ ભક્તિ અને એકનિષ્ઠાની મીઠાશ છે."

ગુરુદેવ મતંગનું કથન સત્ય પુરવાર થયું અને શ્રમણાને શ્રીરામનો ભેટો થયો. ત્યાર બાદ શ્રમણા શ્રીરામના ચરણોમાં જ યોગ્ સમાધિ લઈ મોક્ષની પ્રાપ્તિ પણ કરે છે અને આ પૂર્વે શ્રીરામ શ્રમણાને નવધા ભક્તિના તમામ વચન કહે છે અને આમ શ્રમણા શ્રીરામના પ્રમુખ ભક્તોમાં સ્થાન પ્રાપ્ત કરે છે.

અહીં શ્રમણા એટલે એ જ શબ્દરી. શબ્દરીનું સાચું નામ એટલે શ્રમણા.

તુલસીકૃત રામાયણમાં શબરીનો ઉલ્લેખ શ્રીરામના પ્રમુખ ભક્તોમાં થયો છે. શ્રમણા ઊંઠ શબરીની પ્રભુભક્તિ એ જ શીખવે છે કે ઈશ્વર જાતપાત-કુળ-ધર્મને ગૌણ ગણી.

ભક્તની અનન્ય ભક્તિ સ્વીકારે છે. આ પૂર્વે જૂજ લોકોને શબરીનું સાચું નામ પણ ખબર નહીં હોય કે ના તો એની અંતરકેડી વિશે પણ ખબર હશે..! બાવળની કાટમાં ઉગેલા ચંદનના વૃક્ષ સમી શબરી

આધત્મિકતાની 'અંતરકેડી' પર વિચરતા વિચરતા ક્યારે ભક્તિનો અનૂહો રાજમાર્ગ કંડારતી ગઈ.

"પત્રં પુષ્પં ફલં તોયં યો મે ભક્ત્યા પ્રયચ્છતિ।

તદહં ભક્ત્યુપહૃતમશ્નામિ પ્રયતાત્મનઃ।।"





## તેજલ શાહ

કેમ છો વાચકમિત્રો? આજે અંત અને આરંભનો તંત છોડી વાર્તાનું તળ અને જળ માણવા જેવું છે. તમને થશે 'wow!' પણ જરા જુદી રીતે. જે વાર્તાનો પ્રવાસ આપણે આજે ખેડવાના છીએ એનું શીર્ષક છે - 'વાવ'. બે વાર્તાકારોએ આ શીર્ષક હેઠળ વાર્તા લખી છે. એકના લેખક છે 'સુમંત રાવલ' અને બીજી વાર્તા લખી છે 'રામ મોરી'એ. બંને વાર્તાના પાત્રો અને પરિવેશ જુદાં છે. ચાલો ત્યારે 'વાવ' લગી લટાર મારી આવીએ.

સુમંત રાવલની વાર્તા, પૌત્રને રમાડવાનાં દિવસો સુધી પહોંચેલા જેઠ પાત્રની છે. જગતબાબુનું નસીબ જોર કરી ગયું અને દીકરાઓએ એક વેકેશન એમની ઈચ્છા પ્રમાણે ગોઠવ્યું. બધાં ઊપડયા દેવગઢ. જગતબાબુને પોતાનું વતન જોવું હતું. મોટો પુત્ર એમ.બી.એ થઈ મુંબઈ સેટ થયો હતો. નાનો અમદાવાદમાં સી.એની પ્રેક્ટિસ કરતો હતો. બંને પુત્રો મળે ત્યારે જગતબાબુનો ડ્રોઈંગરૂમમાં બેસવાનો વારો

# વાર્તા-સેતુ

વાવ



આવે. દિવાળીમાં શોકેસમાંથી સ્ટેચ્યૂ બહાર આવે એમ આ વખતે તો વતન જવાની વાતથી સ્ટેચ્યૂ જીવંત થઈ ગયું. આમ તો દેવગઢમાં ન તો દેવ હતો ન તો ગઢ. હતાં ધૂળ, ઢેફાં, ટેકરા ને નાનપણની વાવ સાથે જોડાયેલી યાદો.

વતન પહોંચ્યા પછી 'વાવ' દેખાતી નથી. વર્ષો સુધી જે વાવનું પાણી પીધું હતું એ શોધની તરસ એમની આંખોમાં ઊતરી આવી. ગામમાં ખેડૂતને પૂછતાં ખબર પડે છે

કે વાવ તો પી.ડબ્લ્યુ.ડી વાળાએ પૂરી દીધી. હાઈવે બન્યાં પછી અંધારામાં વાવ દેખાતી નહતી અને અકસ્માતોની સંખ્યા વધતી જતી હતી.

જગતબાબુનું મોઢું વિલાઈ ગયું. એમને અગાધ થાક લાગ્યો. જૂના સંસ્મરણોથી એ ઘેરાઈ ગયા. ખેડૂત મનજીભાઈ સામે એ જૂનો પ્રસંગ વાગોળવા લાગ્યા. એકવાર એ સાંજના ટાણે હટાણું(ખરીદી) કરવાનું હતું. મોઢું થયું અને ઉપરથી ભર ઉનાળાનો સમય હતો. તરસ છીપાવવા વાવમાં ઊતરી પાણી પીધું. વાવની સુંદરતામાં એ ખોવાતા ચાલ્યા. માનો ખોળો શાતા આપે એમ એ ત્યાં જ સૂઈ ગયા. છેક ઊઠ્યા ત્યારે ઘટનાની ભયાવહતા અને રોમાંચને પામી શક્યા. સ્હેજ પડખું બદલાયું હોત તો! પણ વાવે એમને ખરા અર્થમાં ભડવીર બનાવેલા.

જગતબાબુને વાવ જોવાની તીવ્રતા ઓર વધી. પણ વાવ ક્યાં? શું એના સગડ મેળવી શકાશે?

સુમંત રાવલની 'વાવ' વાર્તા ૨૦૦૦ની શ્રેષ્ઠ વાર્તા પૈકીમાંની એક છે, જ્યારે રામ મોરીની 'વાવ' સાહિત્ય અકાદમી, દિલ્હી પુરસ્કૃત વાર્તાસંગ્રહ 'મહોતું'માં સમાવિષ્ટ છે. 'મહોતું' નામની વાર્તા શોર્ટ ફિલ્મ સ્વરૂપે YouTube પર છે

અને એના વન મિલિયન પ્લસ વ્યૂર્સ છે, છતાં 'વાવ' વાર્તાની દ્રષ્ટિએ ગુજરાતી સાહિત્યમાં ઉત્કૃષ્ટ વાર્તાઓમાંની એક છે એવું કહેવામાં અતિશયોક્તિ નથી.

માંસુંગ ચૌધરીએ કહ્યું છે એમ, "ગદ્યવિદ્યાનો શિસ્તબદ્ધ પ્રકાર રામે આત્મસાત કર્યો છે." વાર્તાનો પ્રારંભ એ વાતમાં ટાપસી પૂરે છે.

'ધૂબાંગ..!' કરતો એક અવાજ વાવમાંથી સંભળાય. દર વખતની જેમ જ કોણ ગયું? કોઈ ધરયોળું.... કોઈ બાંધણી..... કોઈ લેરિયું... કોઈ દુપટ્ટો... ધૂબાંગ... પાણીમાં સ્હેજ ઉઠેલા વમળ... બુડબુડિયા.. વાવની કિનારીએ લીલ સાથે બાઝી જતાં પરપોટા અને પછી બધ્યું શાંત. દર વખતની જેમ જ કોણ ગયું કણબીના ફળિયામાંથી, પરમારોની પછીતેથી, ભરવાડોના નેસમાંથી, દરબારોની ડેલીએથી, વાણીયાની મેડીએથી, રબારીઓની ખડકીથી એક હીબકું, એક ધ્રાસ્કો ને પરબારી દોડ સીધી વાવમાં.

સ્ત્રી જીવનની વાસ્તવિકતાઓ અને સંઘર્ષથી વાર્તાનાયિકા મંજુ તદ્દન અજાણ છે. એને સમજાતું નથી કે વાવમાં એવું તો શું છે કે ગામની સ્ત્રીઓ ત્યાં પોગે છે? નાનાં-મોટાંને પ્રશ્ન પૂછતી ફરે છે. એનો પ્રશ્ન એને બાલિશ ઠેરવી દે છે. બધેથી એક સરખો

ઉત્તર મળે છે. "વાવમાં તો શું હોય? ગંધાતું પાણી...લીલ ...કદડો.....કાંટાળા ડાળખાં ને અનગળ અંધારા."

મૂળે તો આ વાવ ગામની ભાગોળે આવેલી. આમ તો વર્ષોથી બંધ. એમાં પાણી છે કે નહિ એ પણ જોવા કોઈ જતું નથી. વાવને પૂરી દેવાની વાત પણ ચાલેલી પણ કોકે કહ્યું કે, "માલીપા જે જે જીવ હશે એ બધાને મૂંઝારો થશે તો પાછું ગામનું જ આવી બનશે." બીજું કંઈ નહિ તો છેવટે ગામમાં સત્યનારાયણની પૂજા કરી છાતી સમાણી ભીંત ચણી લીધી. પણ તોય જાનારાના બાવળા કોઈ કેટલી ઘડી ઝાલી રાખે.

સામાન્ય દિવસોમાં તો ગામનું વેંત છોકરુંય વાવ બાજુ ફરકે નહીં. એક વડસાવિત્રીનો વડલો પૂજવા જાય ત્યારે બધા વાવને તાકી રહે.

મંજુને દિવસે ને દિવસે વાવમાં ડોકાવાની તલપ વધતી હાલી. સખી બાવલી, પિતરાઈ સેજલ અને પોતાની મા સાથે બનતી ઘટનાઓને ઓળંગીને છેવટે વડસાવિત્રીનો દિવસ આવી પહોંચ્યો. એ સાથે મંજુની તલપનો અંત પણ. મહારાજ પૂજા કરાવે છે. બાવલી જુએ છે કે મંજુનું ધ્યાન નથી એ તો વાવને જોયા કરતી હતી. બાવલીએ એને ટપારી. પૂજા પતી કે

મંજુએ બાવલીને ઘરે જવા મોકલી અને પોતે ઉપડી વાવ ભણી.

એલી એય મંજુ, "આંચ વાવ બાજુ ન બેસતી... આઘે બેસજે... થૂંકીને બેસજે... હનુમાનદાદાનું નામ લઈને બેસજે..."

મંજુએ સાંભળ્યું નહિ. બાવલીને એટલું તો સમજાઈ ગયું કે એ હળવીભારે થવા તો નથી જ જતી.

મંજુ વાવ પાસે પહોંચી ગઈ હતી. એણે જોયું તો છાતી સમાણી ભીંતમાં જ્યાં ટેકો લઈ બાયું વાવમાં પડી હશે ઈ બધા ટોસાઈ ગયેલા ભાગમાં પીપળા ઉગ્યા હતા. મંજુ ભીંત પર ચઢી. બાવલીનો જીવ ઊંચો થઈ ગયો.

'ધૂબાંગ.....' કરતો એક અવાજ વાવમાંથી સંભળાયો, દર વખતની જેમ જ. કોણ ગયું? ક્યાંક મંજુ તો?!.....



'વાર્તાસેતુ'ને વાચકમિત્રોએ આપેલા પ્રતિસાદ બદલ એમની આભારી છું. આપ મને આપના પ્રતિભાવ [tejnikalme@gmail.com](mailto:tejnikalme@gmail.com) પર આપી શકો છો.





## રાજુલ ભાનુશાલી

મેં વાંચી છે

આખેઆખા એન્સાઇક્લોપિડીયા સમી

બે આંખોને

~ ગોપાલી બુચ

\*\*\*

એકવાર તેં પૂછેલું, 'તું મને કેટલો જાણે છે?' શું જવાબ આપું તને! થીસીસ લખી છે તારી ઉપર. તારા દરેક બોલાયેલા અને ન બોલાયેલા શબ્દ પર નિબંધ લખ્યા છે. તારી આંખોનો રંગ એ દરેક નિબંધમાંથી છલકાય છે. તારા કહ્યા વગર જ હું તારી વાત સમજી જાઉં છું. તારા અધૂરા મૂકેલા વાક્યો જ્યારે હું પૂરા કરું ત્યારે તારી આંખોમાં આવી જતી ચમક પર હું દરેક વખતે મોહી પડું છું. એવુંય બનતું હોય છે કે આખી જિંદગી સાથે વીતાવ્યા પછી પણ લોકો એકબીજાને સમજી શકતા નથી અને કોઈકને સમજવા માત્ર એક મેળાપ જ પૂરતો થઈ પડે છે. જ્યારે હું તો પહેલીવાર તને મળી હતી ત્યારે જ તારી બોલકી આંખોના પ્રેમમાં પડી ગઈ હતી. એ જ

## તમને મળ્યાનું યાદ

કોઈની આંખો વાંચી શકવાની  
આવડત વરદાનથી ઓછી નથી.



દિવસે મને સમજાઈ ગયું હતું કે તારી સાથે હું  
મારું આખું જીવન વીતાવી શકું છું, આખું. હું  
ક્યારેય તારાથી બોર નહીં થાઉં, ક્યારેય નહીં.

આપણે લગભગ એક જેવા છીએ. હું  
વાતો વધુ કરું છું અને તને સાંભળવામાં વધુ  
રસ છે. હું ભાવવિભોર થાઉં ત્યારે વરસી પડું  
છું, તો તું મલકતો રહે છે. હું આવેશમાં  
આવીને તારો હાથ પકડી લઉં છું ત્યારે તું  
તારો હાથ હું જાતે જ ન છોડી દઉં ત્યાં સુધી  
છોડાવતો નથી. ક્યારેક ઓફિસના કામે કે  
પછી સામાજિક પ્રસંગે એકલા ક્યાંય બહાર  
જવાનું થાય ત્યારે તે જગ્યાએ ફરતી વખતે  
મને ફોન પર સાવ ઝીણીઝીણી વાતો શેર  
કરવાની આદત છે. આઇસક્રીમ ખાઈ

રહી છું, વાતાવરણ સરસ ઠંડું છે, મારી બરાબર સામે એક મધુકામીનીનું ઝાડ છે, એક બીલાડીનું બચ્ચું આઇસ્ક્રીમની લાલચમાં ક્યારનું મારી પાછળપાછળ આવી રહ્યું છે, વગેરેવગેરે.. ક્યારેક વિચાર આવે કે મારી આ કાલીઘેલી વાતોથી તું બોર તો નહીં થતો હોઈશને? ક્યારેક એમ થાય કે તને શું ફરક પડે કે મારી સામે મધુકામીની છે કે ગુલમહોર! પણ મને પડે છે ને એટલે હું કહું છું. પણ જ્યારે તું પહેલીવાર મારા વગર દૂર પર ગયેલો ત્યારે જ્યારે તેં કહેલું કે અહીંયા સવાર ખૂબ સરસ છે ને એટલે હું કોફીનો મગ લઈને બાલ્કનીમાં આવી ગયો છું. રેલિંગને ટેકો દઈને ઊભો છું અને કોફીના સીપ સાથે તારી વાતો પી રહ્યો છું ત્યારે સમજાયેલું કે મારી સાથે રહીરહીને તું મારા જેવો થઈ રહ્યો છે. અથવા થઈ ગયો છે! આ માત્ર એટલા માટે કે હું સવારનો એ રંગ અનુભવી શકું જેમાં તારી સવાર રંગાયેલી હતી! આ વાત એટલે મહત્વની નથી કે તેં કહી છે, પણ એટલે કે મેં એવું કશું પૂછ્યું નહોતું! તું જ્યારે દૂર પરથી ત્રન દિવસે પાછો આવ્યો ત્યારે પણ એ રંગ તારી આંખોમાં અંજાયેલો હતો કે પછી એ રંગથી તારી આંખો અંજાઈ ગઈ હતી.

મેં વાંચી છે આખેઆખા એન્સાઇક્લોપિડીયા સમી તારી બે આંખોને. આ બોલકી આંખોનો મોહ એવો છે કે એમાં ડૂબી જાઉં ત્યારે જોયમ મારા પ્રાણ લેવા આવે તો (13) - સપ્ટેમ્બર-૨૦૨૧ | [www.pankhmagazine.com](http://www.pankhmagazine.com)

એનેય બેચાર ઘડી થોભવાની ફરજ પાડી દઉં. આને પ્રેમ કહેવાય કે નહીં એ ખબર નથી પણ જીવન ચોક્કસ કહેવાય એની ખાતરી છે. તારા પ્રેમે મારી આંખોને પણ હસતાં શીખવાડી દીધું છે. તારા હોવાથી મારું જીવન સુંદર છે. પણ, તારું જીવન!?

ડોક્ટર કહે છે કે, હવે કોઈ 'હોપ' નથી. બધાં કહે છે કે, મારે તને મુક્ત કરી દેવો જોઈએ. હોસ્પિટલના ઓરડાની આ ઘોળીધબ્બ છત વધુ નિસ્તેજ છે કે બેડમાં પડેલું તારું શરીર એ હું નક્કી નથી કરી શકતી. પરંતુ આ ઠંડાગાર ઓરડાની નાનકડી બારીના ટુકડામાંથી દેખાતા આકાશમાં અહીંથી જે તારો દેખાય છે એના કરતાં તારી આ અધખુલ્લી આંખોની ચમક ઘણી વધુ છે એ મને નક્કી ખબર છે. ગઈકાલે તારી આંખ ફરકેલી એ મેં જોયેલું. ડોક્ટરને કહ્યું પરંતુ એમણે મારો ખભો થપથપાવ્યો અને જતાં રહ્યાં. ઠીક. પણ હું જાણું છું આ મારો ભ્રમ નથી. મેં વાંચી છે આખેઆખા એન્સાઇક્લોપિડીયા સમી બે આંખોને. જીવનભરનો અનુભવ છે. હું એની લિપિ ઉકેલી શકું છું.

અમદાવાદના કવયિત્રી, લેખિકા, પત્રકાર, એન્કર, અનુવાદક ગોપાલી બુચના નામથી સાહિત્ય જગત સુપેરે પરિચિત છે. ગોપાલીબેને ૧૯૮૮માં અંગ્રેજી વિષય સાથે

બી.એ. કર્યું હતું ત્યાર બાદ એમણે ૨૦૦૨માં ડી. એન. એચ. ઈ. કર્યું. ૨૦૧૨માં પત્રકારત્વમાં ડીગ્રી લીધી અને ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદ, ગુજરાત યુનિવર્સિટી દ્વારા પ્રમાણિત પ્રોફેશનલ ક્રિએટીવ રાઇટિંગનો કોર્સ કર્યો. અસ્મિતા ગુર્જરી સામાયિકના સંપાદન વિભાગમાં અને ગુજરાત મેસેજ દૈનિક સમાચાર પત્રમાં સહસંપાદક તરીકે કામ કર્યું છે. થોડોક સમય મુંબઈ સમાચારમાં અનુવાદક તરીકે કામ કર્યું છે. 'હેલો સખીરી' (ઈ મેગેઝીન)માં અને 'આસ્વરસેતુ ન્યૂઝ ડાયજેસ્ટ' (ન્યૂઝ વિભાગ)માં માનદ સેવા આપી છે. કલમ લેખિકા મંચ દ્વારા પ્રકાશિત પુસ્તક 'કલમ' અંક આઠના પ્રકાશનમાં સંપાદન સહયોગ આપ્યો. માતૃભારતી એપ, હું ગુજરાતી ઈ-મેગેઝિન અને હેલો સખીરીમાં કોલમિસ્ટ તરીકે કાર્યરત હતાં.

ગોપાલીબેન સંચાલન ક્ષેત્રે પણ એક્ટિવ છે. એમણે દૂરદર્શન સામાજિક ન્યાય શ્રેણીનું સંચાલન કર્યું અને જીટીપીએલ સ્પંદન શો અંતર્ગત આશરે એંસી સાહિત્યકારોના ઇન્ટરવ્યૂ કર્યાં. તે ઉપરાંત વિવિધ કવિ સંમેલનમાં કાવ્ય પ્રસ્તુતિ તેમ જ સંચાલન અને કોમર્શિયલ કાર્યક્રમોમાં પણ સંચાલન સંભાળ્યું છે.

જૂઈ મેળો અંતર્ગત વિવિધ સ્થળો પર કવયિત્રી સંમેલન અને સાહિત્યિક પ્રવાસો સાથે શોધપત્રો પણ રજૂ કર્યાં છે. ગોપાલીબેન

ઉદ્દગમ વિમેન એચિવર એવોર્ડ (ઉષાપર્વ - ૨૦૨૧), 'સરસ્વતી શબ્દસૂર' - સાહિત્યક્ષેત્રે યોગદાન બદલ લય-પ્રલય સંસ્થાન દ્વારા સન્માન (૨૦૧૮) તેમ જ ૨૦૧૪માં 'ગુજરાતી પ્રાઈડ' - માતૃભારતી દ્વારા સન્માનિત થયાં છે. એમણે ૨૦૧૮માં નેપાળ લિટરરી એકેડેમી, પ્રજ્ઞા પ્રતિષ્ઠાન આયોજીત સર્વભાષા કવિ સંમેલનમાં ગુજરાતી ભાષાનું પ્રતિનિધિત્વ કર્યું હતું.

૧) મોકટેલ ધ કાવ્યરસ (સહિયારો કાવ્યસંગ્રહ - ૨૦૧૩) ૨) એ ૨૧ દિવસ#લોકડાઉન ૧ (ઈ-પુસ્તક, ૨૦૨૦) ૩) બીજને ઝરૂખેથી (કાવ્યસંગ્રહ- ૨૦૨૦) ૪) કલશોર

આ એમનાં પ્રકાશિત પુસ્તકો છે. વિવિધ સમાચારપત્ર, સામાયિક અને સંપાદનમાં પણ એમની કૃતિઓનો સમાવેશ થયો છે.

પ્રસ્તુત લઘુકાવ્ય એમના તાજેતરમાં જ પ્રકાશિત થયેલાં કાવ્ય સંગ્રહ 'બીજના ઝરૂખેથી'માંથી લીધું છે. આ નાનકડા બે પંક્તિના કાવ્યમાં કવયિત્રીએ પ્રેમ અને સંબંધના પરિમાણો સરસ ઉજાગર કર્યાં છે. જ્યારે આંખમાંથી ચોરેલા અધકચરાં સંદેશા સામેનું પાત્ર ઉકેલી લે ત્યારે પ્રેમ ભક્તિની કક્ષાએ પહોંચી ગયો છે એમ કહેવાય. આવું એન્સાક્લોપિડીયા જેવું લઘુકાવ્ય આપવા બદલ કવયિત્રીને અભિનંદન.



## અર્પિતા દીપક પંડ્યા

આપણે જોયું કે....

મૃગા અને અનિક ગોવા ખાતે શૂટિંગનું કામ પૂરું કરી એરપોર્ટ પહોંચે છે. અનિક ગોવામાં થયેલા હુમલાથી ડરેલી મૃગાને શાંત કરવાનો પ્રયત્ન કરે છે, ત્યારે મૃગા કબૂલ કરે છે કે એને તૂટેલા કાયથી ખૂબ ડર લાગે છે અને એ વાત નાગરાજન્ બોસ જ જાણે છે. મૃગા પોતે કોઈ એક ભયથી નોકરી છોડી અમદાવાદ પાછી જાય છે. બેંગલોર પહોંચ્યા પછી અનિકને નવાઈ ત્યારે લાગે છે જ્યારે નાગરાજન્ કહે છે કે કોઈ નિમ્ન સ્તરની વ્યક્તિ મૃગા વિશે પૂછપરછ કરતી હતી. હવે વાંચો આગળ...

### પ્રકરણ ૩ : રોગાતિત સંક્રમણ

એરપોર્ટના અધિકારીઓએ સફર કરનાર વ્યક્તિ કોરોનાથી સંક્રમિત નથી, એની તકેદારી રાખી અને કોરોનાથી ગ્રસિત ન થવાય એની પૂરી કાળજી સાથે વિમાનના પ્રવાસીઓ આગળ વધ્યા. સંક્રમણ જ્યારે શરીર પર થાય, તો એ રોગ

## લઘુ-નવલ

### તડકા ભીનાં મૃગજળ



કોઈ ને કોઈ લક્ષણથી પરખાઈ જતો હોય છે. મનની દુનિયા અગોચર હોય છે. વિશાળ અને જટિલ હોય છે. કોઈ ભાવ અનુભવતા, બીજું જ કોઈ ભાવનાની ગતી મળી આવે એવું પણ બને! માનવનું ભાવજગત કળવું મુશ્કેલ છે. અત્યારે એક સફળતા પછી પણ મૃગાના મનમાં ભયની આછી રેખા જાગી રહી હતી.

"મારું મન કેમ પાછું પડે છે? હું એકલી પડી જાવ છું. મારું જીવન પણ આ વિમાનયાત્રા જેવું જ છે. સાવ લગોલગ બેઠેલ વ્યક્તિ પણ જરાય પોતાની ન હોય. જ્યારે જીવન તો હૂંફ, દરકાર, પ્રેમથી જ હર્થ્યુભર્થ્યુ લાગે છે. મારા જીવનમાં તો ફક્ત પારુમા છે, પણ એ તો મારા મા છે. બાકી મારું કોણ? મા સિવાય હજુ સુધી મને કોઈ

એવું ન મળ્યું, જેની પર મારો સંપૂર્ણ હક્ક હોય!".

પારુમાએ મૃગાને ઉછેરવા ઓછાં દુઃખ સહન કર્યાં હતાં? બધાં કામકાજ જાતે અને કમાણી ગૃહઉદ્યોગની, એમાં એમની અને મૃગાની જરૂરિયાત પૂરી થતી હતી. મૃગા અને એનાં ભવિષ્ય સિવાય પારુમાએ કદાચ કંઈ વિચાર્યું જ નહોતું. મૃગાને પિતા નથી એ વાત ઘણી ખટકતી. પણ પિતાના વિચારે કે પૃચ્છા સાથે મા-દીકરી વચ્ચે મૌન ઝળુંબતું રહેતું. રખે ને માએ પ્રયત્નપૂર્વક જે સ્થિતપ્રજ્ઞતા પકડી રાખી છે, એ છૂટી ન જાય એવા ખ્યાલે મૃગા પૂછપરછ ટાળતી.

સહયાત્રીઓ સાથે મૃગા પણ ફ્લાઈટમાં પ્રવેશી. એની આંખો પોતાની સીટ શોધી રહી હતી. 'જીવનમાં પણ પોતાનું સ્થાન આમ જ શોધી લેવું જોઈએ.' એનું મન બોલી ઊઠ્યું. સામેની સીટ પર એક અંતર છોડીને એક મધ્યમ વયનો ગોવાનીઝ પુરુષ અને નાની બાળકી આવીને બેઠા. મૃગાને આ દ્રશ્ય ખૂબ ગમ્યું. નાનકડી દીકરીમાં એણે નાનકડી મૃગાને જોઈ.

"મને પણ કોઈ વાર આવી સફર મળી હોત!"

એણે ખુલ્લી આંખે પણ એનાં પપ્પા

જોયાં. એ ચિત્રમાં ખોવાઈ ભૂલી ગઈ કે આ સ્વપ્ન હોઈ શકે. મૃગાએ એની બાળપણની કેડી પકડી. નાનકડી મૃગા મોટી ગોટી જેવી કાળી આંખો અને નાનકડા કુંતલ વાળથી શોભતી ઢિંગલી બની ગઈ. એના પપ્પાએ એક હાથમાં બંને પગ પકડીને ઊંચી કરી. મૃગા હવામાં હાથ ઊંચા કરીને ખીલખીલ હસી રહી. આકાશમાં સંતુલન આપોઆપ રહી જતું. સાથે પપ્પા હતા ને?

એક અવાજે એનું ધ્યાનભંગ થયું.

"પપ્પા, પપ્પા, અમદાવાદ કેટલા વાગે આવશે?"

"હમણાં આવી જશે. તું થોડી વાર સૂઈ જા."

"મમ્મી આવી જશે ને?"

"તને ચોકલેટ આપું?"

"ના, મમ્મી આવી ગઈ હશે?"

"હા બેટા. આવી ગઈ હશે."

ચોકલેટ છોડીને મમ્મીનું રટણ કરતી છોકરી જોઈ મૃગાને ફરી પોતાની જોડે સામ્ય લાગ્યું. માતા કે પિતા, એક નહીં બંને બાળકની જરૂરિયાત છે. નાનકડું બાળમાનસ બેમાંથી એકની ગેરહાજરીથી ખાલી ખૂણો અનુભવે છે. આ વાતને

લઈને જ કદાચ આપણાં સમાજનું બંધારણ થયું છે. અફસોસ કે સમય જતાં આ વ્યવસ્થા કોઈના માટે ક્યારેક સજા પણ બની જાય છે.

મૃગાનું મન આજે વિના કારણ ઢંદે ચડ્યું હતું. જો કે સાવ અકારણ તો નહીં, કારણ એ જીવનની ગતિને ધીમી કરીને એક વધુ મજબૂત પડાવ ઝંખતી હતી.

"ભલે સ્ત્રી તરીકે જે જીવન મળ્યું છે, એને સામાજિક વ્યવસ્થામાં પાંગરવા ન મળે તો કરમાવા તો ન દેવાય ને? 'સ્ત્રી તો સાસરે જ શોભે' - એ ભાવના ક્યાં સુધી આમ જ સમાજમાં ભરડો લઈને બેસશે? સ્ત્રી પણ એક વ્યક્તિ છે. એનાં સપનાં એને પૂરો કરવાનો અધિકાર છે. વાતાવરણ યોગ્ય ન મળે તો ય સીઝાતા રહેવું? ચૂસાતા રહેવું? ના, મને આ વાત જરાપણ નથી ગમતી."

ભીતરે ચાલતા સંવાદનો સ્વર બહાર રેલાયો ને મૃગા સંકોચ પામી.

"કોઈએ સાંભળ્યું હશે?"

એણે ઘડિયાળમાં નજર કરી. સામેની સીટ પર બેઠેલી નાની બાળકીની જેમ એને પણ હવે પારુમાને મળવાની રદ્દ લાગી હતી. પારુમા જાણે મમતાનો અવતાર! પ્રથમ, શૈલા અને મૃગાની ત્રિપુટીના માનીતા પારુમા. મૃગાને પ્રથમ અને શૈલા પણ સાંભર્યાં.

"વાહ, બધાંને મળાશે."

એનું મોં હસું-હસું થઈ ગયું. એક વખત હતો કે શૈલા અને મૃગા એટલે સિક્કાની બે બાજુ. અને પ્રથમ? મૃગા સાથે જોરથી હસી પડી. બે તોફાની બહેનપણીઓ સાથે પ્રથમ તો બહુ ડાહ્યો ડમરો લાગતો હતો. પારુમાને પણ એના તરફ પક્ષપાત ખરો. આ ત્રિપુટી એટલે શાળાના બાળગોઠિયા. પ્રથમ તો મૃગાના ઘરની બાજુમાં જ રહેતો હતો. જ્યારે શૈલા ભલે બે વર્ષ પહેલા પરણીને મુંબઈ સ્થાયી થઈ, પણ એ તો મૃગાના ઘરની શેરીના નાકે જ રહેતી હતી. એનું ઘર જ ખાલી ત્યાં હતું બાકી એ તો અડધો દિવસ અને ક્યારેક દિવસ રાત મૃગાને ત્યાં જ રહેતી.



"એ મારી માવડીઓ... જરી શાંત પડો! આ મારા પ્રથમને જુઓ, બોલે છે કશું? બેઠાં બેઠાં પાંચ કિલો બટેટાં છોલી નાખ્યાં. અને તમે બે જણીઓ? વાતોમાંથી ઊંચી આવો તો ને?"

ત્યારનું નટખટ સ્મિત મૃગાના ચહેરા પર ફરીથી દોડી આવ્યું. ટેક્સીમાં બેસીને બંને જણને મેસેજ કરું. પ્રથમને તો ઘરે જ બોલાવી લઈશ. અને પારુમા? એમને તો આજે જોરદાર સરપ્રાઇઝ આપી ખુશ ખુશ કરી દઈશ. કેટલાં વખતે હું મારી દુનિયામાં પાછી ફરીશ? મૃગાના મનને જોઈ શકાતું હોત તો એ ખરેખર નાચી રહેલું દેખાત.

આ જ મૃગા એટલે એવી યુવતી, જેણે પોતાની જાતને સાબિત કરવા સતત કામ, કામ અને કામ કર્યું. ઘણાં અણગમતા અને જોખમી નિર્ણયો લીધાં. સંઘર્ષના અવિરત પ્રવાહમાં સામા પ્રવાહે તરતી રહી. હવે એને એક વિરામ જોઈતો હતો. જ્યાં મિત્રોનો હૂંફાળો ખૂણો અને માના અંકનું અપ્રતિમ સુખ એને ફરીથી મળે. માનવ સંઘર્ષોથી થાકે તો ખરો ને? કપરા સંજોગોમાં અનિકની મૈત્રીએ એનાં જીવમાં જીવ પૂર્યો હતો. અનિક સાથે અલગ જ ઋણાનુબંધ હોય એવું એને લાગતું. અનિક પણ મૈત્રી ખૂબ સરસ રીતે નિભાવી રહ્યો હતો. એણે ચીંધેલો છેલ્લો પ્રોજેક્ટ ખરેખર એના જીવનની દિશા અને દશા બદલી નાખશે એવો મૃગાને વિશ્વાસ બેઠો હતો.

"પારુમા ગુસ્સે તો નહીં થાય ને? એમને પૂછ્યા વગર મેં મોડેલિંગ ક્ષેત્રે ઝંપલાવી દીધું. કદાચ ના, એ પણ વિચારોમાં ઘણાં 'ફોરવર્ડ' છે. એમણે નિર્ણય લેવાની બાબતમાં

મને ક્યાં ક્યારે ટોકી છે?"

વિમાન પર એરહોસ્ટેસની જાહેરાતના અવાજે મૃગાનું ધ્યાનભંગ કર્યું. 'એનું અમદાવાદ' આવી ગયું હતું. કહેવાય છે કે વર્ષોના વર્ષો વીતી જાય, કર્મ તમને ગમે ત્યાં લઈ જાય, પણ તમારા વતનની મધુર યાદ તમારા મનમાં એવી ને એવી રહે છે. તમારું આંતરમન એને સદાય ઝંખતું રહે છે. મૃગાનું હૃદય હર્ષથી ઉછળ્યું. એનાં હલનચલનમાં કિશોરીની ત્વરા આવી ગઈ અને એનું મન તો એની યે આગળ દોડતું હતું.

અત્યાર સુધી એ વિચારોનાં ટોળાંથી ઘેરાયેલી હતી. એરપોર્ટ બહાર ટેક્સીવાળા એને ઘેરી વળ્યા. 'હું અમદાવાદનો રિક્ષાવાળો' જાણીતું ગીત એનાં મનમાં રમવા લાગ્યું. અમદાવાદની હવા સ્પર્શતાં જ એનું મન ખીલી ઊઠ્યું.

"આટલા મહિનાઓથી અમદાવાદ આવવાનું કેમ ટાળ્યું?"

"હરખઘેલી નહીં તો!" - એની ફૂદકતી ચાલને પારુમાનો અવાજ સંભળાયો. એ બાળક જેવું હસી પડી.

એક ટેક્સીવાળો એની સામે જ ઊભો રહી ગયેલો.

"ક્યાં જવું છે બેન?"

"ચંદ્રનગર"

કહેતાં જ એને એનું ઘર એની આંખો સામે આવી ગયું.

"પારુમા ઓટલે બેસી કેરી સમારતા હશે કે તલ વીણતાં હશે. મને જોઈને કેવા ચમકી જશે?"

કોઈ બાળપણની નટખટ ટીખળ એનાં મનમાં સ્થાન લેવા માંડી. એ સાથે જ એણે વિચાર્યું.

"પારુમાને મનોમન ખ્યાલ આવી ગયો હશે કે એ પ્રયત્નપૂર્વક એમનાંથી આટલા મહિનાઓ દૂર રહી?" મૃગાના હાથમાં આછો કંપ શરૂ થઈ ગયો. હર્ષ, શોક, દુઃખ, વ્યથા કંઈ કેટલાંય ભાવોથી એ સંક્રમિત હતી. કહેવાય છે કે નવરસની એકસાથે ભજવણી થાય તો કલાકાર પર એની અસર થાય છે, આ તો નવરસ જેવી જીવનની હકીકત એકસાથે મૃગા અનુભવી રહી હતી.

"ચંદ્રનગર આવી ગયું, બેન."

"હં...? હા. કેટલાં રૂપિયા આપવાના છે?"

ટેક્સીવાળાનો અવાજ એને કદાચ સંભળાયો જ નહોતો. હેન્ડબેગમાંથી પર્સ કાઢ્યું અને નજર ઘર ભણી કરી.

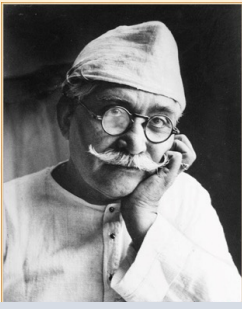
"મા ના મજેદાર નાસ્તા" બોર્ડ નીચે બહેનોનું ટોળું વાતો કરતા કામ કરી રહ્યું

હતું.

મૃગાને હવે પારુમાને મળવાની બરાબર ઉતાવળ આવી ગઈ હતી. એણે રૂપિયા કાઢી ટેક્સીવાળા તરફ ધર્યાં. ઘર તરફથી નજર ખસેડ્યા વગર જ. ટેક્સીનો દરવાજો ખોલીને એ બહાર આવી. એને આવકારવા માત્ર પારુમા નહોતા, પારુમાનું આખું સામ્રાજ્ય હતું. જેમ ઘરના આંગણમાં એ ચાલણગાડી ચલાવતી, એમ જ બેગની ટ્રોલી પકડી એ આગળ વધી. ટેક્સીવાળાએ પોતાની ટેવ મુજબ પાછળ નજર કરી. એને પેસેન્જર કોઈ ચીજ ભૂલી તો નથી ગયા, એની ખાતરી કરવાની ટેવ હતી. ટેક્સી ડ્રાઈવરની નજર પડી કે મૃગાનું આઈ કાર્ડ પાકીટમાંથી સીટ પર પડી ગયું હતું. ટેક્સી ડ્રાઈવરે હાથમાં પકડ્યું, એની આંખ વાંચી રહી હતી. 'મિસિસ મૃગા મૌલિન ધામત.'





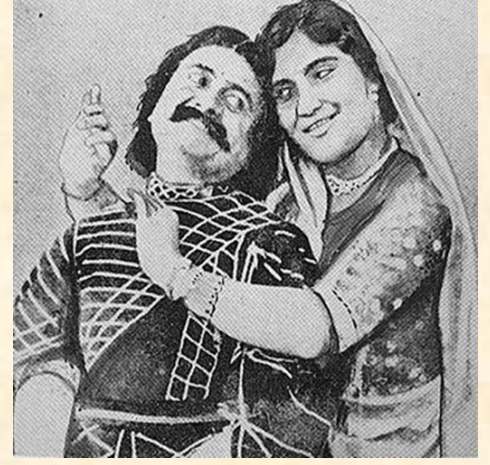


## જયશંકર ભોજક 'સુંદરી'

‘સૌભાગ્યસુંદરી’ નાટક બહાર પાડ્યા પછી, મંડળીને વધારે સારી આવક કરી આપવા, બાપુલાલ જૂનાં નાટકોને, મારી ભૂમિકાને કેન્દ્રમાં રાખી, ઝડપથી મૂકવા માગતા હતા, આથી ‘સૌભાગ્યસુંદરી’ પછી આરામના આઠેક દિવસ શેઠ ગોપાળદાસ અમને માથેરાન ફરવા લઈ ગયા હતા. ત્યાં બાપુલાલ મારી પાસે ‘વિક્રમચરિત્ર’ની ‘રંભા દૂધવાળી’ની ભૂમિકા તૈયાર કરાવતા હતા. તેમાં મેં મારો દૃષ્ટિકોણ ક્રમે ક્રમે ઉમેરવા માંડ્યો. પ્રથમ તો સસરા વિક્રમ સાથે (થયેલી ચર્ચા પ્રમાણે) સ્ત્રીચરિત્ર છે એ સાબિત કરવાનું પ્રત્યેક પ્રસંગે હું મગજમાં રાખીને આગલા-પાછલા દૃશ્યોમાં અભિનય કરતો. રંભા દૂધવાળી બનીને પોતાના પતિ (વિક્રમના પુત્ર) રાજરતન પાસે આવે છે, ત્યારે એને પોતાના આકર્ષણથી આકર્ષવો અને જ્યારે આકર્ષાય ત્યાર પછી સ્ત્રીઓચિત રીતે નકાર કરવો અને જેમ જેમ નકારથી આકર્ષણ વધતું જાય, તેમ તેમ નકારની માત્રા પણ વધારતા જવી અને છેવટે લાચાર થઈ અને જાણે કોઈ ઉપાય ન હોય તે રીતે આકર્ષણથી વશ થઈ,

## REWINDING...

### સુંદરીની શોધ



રાજરતનની માગણીનો સ્વીકાર કરવો. આ બધી વાતોને ક્રમબદ્ધ રીતે અને ચઢિયાતા ક્રમે ઉપસાવી ભજવતો. પ્રસ્તુત નાટકનું ‘કોઈ દૂધ લ્યો દિલરંગી’ ગીત ખૂબ મશહૂર થયું હતું અને લોકજીભે રમતું થયેલું. કેટલીક મિલોએ સાડી અને ઘોતિયાની કિનાર ઉપર એની પંક્તિઓ છપાવેલી.

‘જુગલ જુગારી’ નાટકની નાયિકા ‘લલિતા’ની ભૂમિકામાં મારું મન એટલું તરબોળ થયું હતું કે એક વખત જે પતિ આટલો પ્રેમ કરતો હતો તે જ પતિ જુગારના છંદને લીધે પત્નીની સામે પણ જોતો નથી અને પત્નીને ફોસલાવી-મનાવીને એના બાળકના નામે મૂકેલું ધન પણ લઈ લેવા એની સહી કરાવી લેતો. આથી મારા મનમાં ‘લલિતા’ની ભૂમિકાનો સમગ્ર ખ્યાલ ઊભો થયો અને સરળ વાચિક

અભિનય વખતે મારી આંખમાંથી દડ દડ આંસુ સરવા લાગ્યાં અને છેલ્લા શબ્દો તો ઉચ્ચારવા પણ કઠણ થઈ પડ્યા. બાપુલાલ નાયકે મને ઉત્સાહિત કરતાં કહ્યું કે જે અસર અત્યારે તને થઈ છે તે જ અસર પ્રેક્ષકો પર થશે, એની હવે તારે ખાતરી રાખવી, અને આવી અસર ઊભી કરવી એ જ નટનું કર્તવ્ય છે. હું લલિતાની ભૂમિકાને સાવ નિરક્ષર પણ નહીં અને ડિગ્રીધારી શિક્ષિત પણ નહિ, છતાં સંપૂર્ણ સમજવાળી નારી કલ્પતો હતો.

દર સિઝનમાં બાબુભાઈ શેઠ મુંબઈનાં પરાઓમાં રહેવા જતા. આ વખતે તેઓ મુંબઈ અંધેરીમાં કુંવરબાઈના બંગલામાં ચાર માસ માટે રહેવા ગયા હતા. ત્યાં અમે પણ દર અઠવાડિયે બે-ત્રણ દિવસ માટે જતા. આ સમય દરમિયાન એક દિવસે અચાનક જ મને લલિતાની ભૂમિકાનો આદર્શ જડી આવ્યો. બાબુભાઈને મળવા એક કુમારિકા આવવાનાં હતાં, જે ભવિષ્યમાં એમના સંબંધીનાં પત્ની થવાનાં હતાં. આની જાણ એ કન્યાને હતી, તેટલી જ જાણ શ્રી બાબુભાઈને તેમજ તેમનાં પત્ની કૃષ્ણાબહેનને પણ હતી, આથી એમણે ભાવિ વધૂનો સત્કાર કરવા માંડ્યો.

આ સત્કાર સ્વીકારતાં કન્યાના મુખ ઉપર શરમના શેરડા પડતા. મુખ હસી હસી જતું અને છતાં ઠાવકાપણું તે સાચવી લેતાં હતાં. આ જોઈ, મને ‘લલિતા’ના ‘જુગલ’ સાથેના પ્રથમ મિલાપ સમયની ગૂંચ

આપોઆપ ઉકલી ગઈ. વળી એમની વસ્ત્રપરિધાન કરવાની રીત સપ્રમાણ અને છટાદાર હતી. ‘લલિતા’ના પોશાકનો ઉકેલ પણ મને મળી ગયો. મને એ કન્યા સાથે વાતચીત કરવાની ઇચ્છા થઈ હતી. એમની પાસેથી મારે કેટલીક વાતો જાણવી હતી. બે-ત્રણ દિવસના પરિચયથી થોડીક વાતચીત કરી શકું એવી હિંમત મારામાં અને તેમનામાં પણ આવી હતી.

એક નમતે બપોરે દીવાનખાનામાં તેઓ પોતાના પોલકાની બાંયોની બો બાંધતાં હતાં. મારા ઓરડામાંથી પ્રવેશી મેં પ્રશ્ન કર્યો; ‘બહેન, પોલકાનું શું કરી રહ્યાં છો? તમે પોલકાં ક્યાં સીવડાવો છો? મને તેનું ઠેકાણું આપશો? પોલકાના કલર સાથે આ બોનો કલર ખૂબ સરસ રીતે જામે છે.’ એ બહેને હસીને મને છૂટથી જવાબ આપ્યો અને દરજીનું ઠામઠેકાણું પણ બતાવ્યું.

એ વખતે એમને સ્વપ્ને પણ ખ્યાલ નહોતો કે હું મારું અવલોકન એમને રંગમંચ ઉપર ઉતારવા માટે કરી રહ્યો છું. તેમ સાંગોપાંગ એ જ હસતું મોઢું, એ જ સંકોચ અને છૂટથી આપેલા જવાબ- તે બધું જ હું ‘લલિતા’ની ભૂમિકામાં ઉતારવાનો છું. આમ બે-ત્રણ દિવસમાં મારા અવલોકનથી ‘લલિતા’ની ભૂમિકા માટે હું ઘણું ઘણું શીખીને આવ્યો હતો

ત્યાર પછી આ નાટક, તાલીમ થયા બાદ તા. ૨૬-૦૭-૧૯૦૨ને મંગળવારની રાત્રિએ પહેલ-વહેલું ભજવાયું હતું.

પ્રેક્ષકગૃહની આગલી જ હરોળમાં બાબુભાઈ અને તેમનું કુટુંબ તથા અમારા મિત્ર વિઠ્ઠલદાસ અને હરિકેશનદાસ બેઠેલા હતા. નાટક પૂરું ભજવાઈ રહ્યા પછી નાટકની થયેલી અસર મને અને બાપુલાલને કહેવા માટે બાબુભાઈ થોભ્યા હતા. અમે અમારા વેશ ઉતારી નાખી એમની પાસે ગયા ત્યારે નાટક ખૂબ સરસ રીતે ભજવાયાના અને લોકો ઉપર ખૂબ મોટી અસર થયાના સમાચાર અમને મળ્યા. આ વખતે કૃષ્ણાબહેન એકાએક એમના પતિને કહેવા લાગ્યાં, ‘શેઠ, આ લલિતા તો જાણે અસલ આપણી ગુલાબ. એવું જ હસવું, એવું જ બોલવું અને એનાં જ વસ્ત્રોની સજાવટ કરી હતી કે હું તો ભ્રમમાં જ પડી ગઈ કે આપણી ગુલાબ રંગમંચ ઉપર ક્યાંથી આવી?’

આ સમય દરમિયાન મારા અભિનયગુરુ બાપુલાલ નાયક અને હું સવારે ચોપાટી પર ફરવા ગયા હતા. રસ્તામાં બાપુલાલે મને કહ્યું, ‘આજે આખી રાતનો ઉજાગરો થયો.’ મારાથી સહજ બોલાઈ જવાયું, ‘અરે, શાથી?’ તેમણે કહ્યું, ‘‘સરસ્વતીચંદ્ર’’નો ચોથો ભાગ બહાર પડ્યો છે. વાંચવામાં એટલો રસ પડ્યો કે આખી રાતનો ઉજાગરો થયો. એટલે મેં કુતૂહલથી પૂછ્યું. ‘‘સરસ્વતીચંદ્ર!’’ એવું લાંબુ

નામ શું છે? તે વખતે મારી ઉંમર આશરે બાર વરસની હતી. તેમણે થોડી સમજણ પાડી, આ એક નવલકથા છે. લેખકે ચોથો ભાગ બહુ જ મોડો બહાર પાડ્યો. હું ચોથા ભાગની રાહ જોતો હતો. વાંચવામાં ખૂબ મજા આવી. મેં પૂછ્યું, ‘તેના ચાર ભાગ છે? તો તો તેનો પહેલો ભાગ આપણે ત્યાં હશે?’ તેમણે કહ્યું, ‘હા, છે.’ મેં પૂછ્યું, ‘હું તે વાંચું?’ તેમણે કહ્યું, ‘વાંચજે.’ આ પછી આ નવલકથા શું છે? તે જાણવાની મને સહેજ ઉત્કંઠા થઈ અને તેમની પાસેથી જ પહેલો ભાગ લઈ મેં તે નવલ વાંચવાનું શરૂ કર્યું. ક્રમે ક્રમે તેના ચારે ભાગ સમયે સમયે કરીને સાત વાર વાંચ્યા. એવું એ નવલકથાનું કામણ હતું. મારી શક્તિ ઉપરાંત કઠણ ભાષા, પ્રેમની આંટીઘૂંટી, વિરહની વેદના, રાજકીય અને સામાજિક પરિસ્થિતિ, અનેક આડકથાઓ અને અનેક તળ ગુજરાતનાં સુરેખ રીતે આલેખાયેલાં પાત્રો વાંચી કથા પૂરતો ભાગ શરૂઆતમાં સમજાવા લાગેલો.

પેલી કુમુદસુંદરી, કુસુમ, ગુણસુંદરી તેમ જ અલકિકશોરી, સૌભાગ્યદેવી, મેનારાણી, ચંદ્રાવલીમૈયા - એ સર્વ પાત્રોએ મારા મન ઉપર ભારે અસર કરી. તેમના નારીત્વની મારા ઉપર ઘેરી છાપ પડી. ગુજરાતની જે નારીની શોધમાં હું હતો તેનાં અહીં દર્શન થતાં, હું તો અલૌકિક સૃષ્ટિમાં વિહરવા લાગ્યો.

મને સમજાયું કે હું જે 'સુંદરી'ની શોધમાં છું તે તો આ નવલના પાને પાને આલેખાયેલી છે. એના અભ્યાસ માટે મેં એક નવી રીત શોધી કાઢી.

નવલકથાકારે આ પાત્રોનાં કરેલા વર્ણન પ્રમાણે અરીસાની આગળ હું નવલકથાને લઈને મોટેથી વાંચતો અને પાત્રોનો અભિનય અરીસામાં જોતાં જોતાં ભજવતો હતો અને એ દ્વારા પાત્રોના હૃદયના ભાવ સાથે મારા ભાવોનું સમત્વ પ્રાપ્ત કરવા મથતો હતો. આ અભ્યાસનું મારા પૂરતું પરિણામ એ આવ્યું કે કુમુદસુંદરીની ભૂમિકા ભજવવાનો મને મનોરથ જાગ્યો. થોડાં વર્ષ પછી અમારી મંડળીવાળાઓએ સાક્ષર શ્રી ગોવર્ધનરામભાઈને 'સરસ્વતીચંદ્ર'નું નાટ્યરૂપાંતર કરી આપવાની વિનંતી કરી. તે જ પ્રસંગે તેમણે સામેથી સરસ્વતીચંદ્ર અને કુમુદ તરીકેની અનુક્રમે બાપુલાલ નાયક અને મારી છબીઓ નવલકથામાં મૂકવા માટે માગી. કોઈ કારણથી અમારી છબીઓ અમારી મંડળીવાળાઓએ એમને મોકલી જ આપી નહિ.

પરંતુ કેટલાક સમય પછી ગોવર્ધનરામભાઈએ સરસ્વતીચંદ્રના નાટ્યરૂપાંતરનો પહેલો અંક અમારી મંડળીને મોકલી આપ્યો. આ અંકમાં તેમણે સરસ્વતીચંદ્ર ભાગ ચોથામાં આવતાં 'ઘેલી મારી કુસુમ'વાળા પ્રસંગ પછી વાર્તાનો તંતુ

લંબાવીને વસ્તુ મૂક્યું હતું. તેમાં સરસ્વતીચંદ્રને ચોપાટી ઉપર ભાષણ કરતો અને લોકહિતની વાતો કરતો આલેખ્યો હતો, એટલું મને અત્યારે યાદ છે. ગમે તે કારણે અમારી મંડળીવાળાને આ નાટક મુંબઈની પ્રજાને ગમશે નહિ એમ લાગવાથી ભજવવાનું રુચ્યું નહિ અને નાટકનું કામ આગળ ચાલ્યું નહિ. આથી કુમુદ થવાનો મારો મનોરથ મનમાં જ રહી ગયો. સાથે સાથે તેની ભજવણીનો મારો અભ્યાસ પણ અધૂરો જ રહી ગયો.

આ ઉપરાંત, મારા અભ્યાસ માટે, 'સરસ્વતીચંદ્ર'માં 'બુદ્ધિપ્રકાશ' માસિકનો ઉલ્લેખ થયો છે, એટલે હું 'બુદ્ધિપ્રકાશ' મેળવીને વાંચવા લાગ્યો. મને જેટલો સમય મળતો હતો તેમાં ગુજરાતી નવલકથાઓ, કાવ્યો, નિબંધો વગેરે સાહિત્યનાં પુસ્તકો વાંચવામાં ગાળતો હતો. આ રીતે મારો અભ્યાસ હું વધારતો હતો અને મારી અભિનયની ગૂંચો હું ઉકેલતો હતો. વળી 'સૌભાગ્ય-સુંદરી'ની 'સુંદરી'ની ભૂમિકાને વધુ જીવંત બનાવવા શેક્સપિયરની 'ડેસ્ડીમોના' અને 'માલતીમાધવ'ની 'માલતી'નો અભ્યાસ મેં કરી લીધો હતો.

આ બધાને પરિણામે મારા મનમાં ભજવણીનો એક ચોક્કસ ક્રમ ઊભો થયો હતો અને મારે કહેવું જોઈએ કે છ માસને અંતે જ

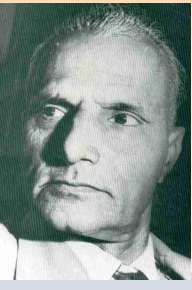
‘સુંદરી’ની ભૂમિકાને પૂરેપૂરી સમજીને ભજવતો થઈ ગયો હતો.

સમાજની બહેનો ‘સુંદરી’નું અનુકરણ કરતી હતી એ વાત તદન સાચી છે, પણ ખરી રીતે આ બધું જ મારી ગુરુ કહું તો ચાલે તેવી બહેનો પાસેથી જ શીખ્યો હતો અને તેમાં મારી સમજ ઉમેરીને તેમને હું પાછું આપતો હતો. લોકો તેને કલાનો નમૂનો સમજીને સ્વીકારતા. આવી બહેનો જ્યારે મુંબઈની ચોપાટી ઉપર ફરવા નીકળતી અને હું તે વખતે મારા શુભેચ્છક મિત્રો સાથે ગાડીમાં જતો હોઉં ત્યારે તેઓમાંથી કોઈ બોલી ઊઠતું ‘જો, જો પેલી સુંદરી જાય’ અને મારા સામે જોઈને હસતાં અને ઇશારામાં એમ સમજાવતાં કે આ ‘સુંદરી’નું જ અનુકરણ થઈ રહ્યું છે ત્યારે હું નમ્રપણે હસતો અને મનમાં સંતોષ તેમ જ રોમાંચ અનુભવતો અને રંગભૂમિના આ જાતના વિજયથી સંતોષ અનુભવતો હતો.

‘સૌભાગ્યસુંદરી’ નાટકની રજૂઆતના બીજા દિવસથી જ ઘણા પ્રેક્ષકો મને ભેટસોગાદ આપી ગયેલ. આ વખતે મને એક જ વાત સમજાવેલી કે સ્ત્રીના શ્રેષ્ઠ ભાવોનું પ્રદર્શન લોકોને પ્રિય છે અને આ પ્રગટેલી ચેતનાએ અજ્ઞાત રીતે મને અનુકરણ કરતો કરી મૂકેલો.

આ સફળતાની પાછળ ઈશ્વરીય કૃપા પણ ઘણીય હશે એમ માનું છું. એક ક્ષણ... જ્યારે જયશંકરે સ્ત્રીનો પોશાક ધારણ કર્યો ત્યારે

એક પુરુષ જાણે સુંદરીમાં પલટાતો હોય એમ મને લાગ્યું. પુરુષનું સ્ત્રીમાં રૂપાંતર કે અવાંતર નહિ પરંતુ સ્ત્રી-ભાવોના પ્રગટીકરણ માટે કળા-સ્વરૂપ ઘડવાનો પરમ પુરુષાર્થ. મેં મારામાંથી એક સુંદર નવયૌવનાને છૂટી પડતાં જોઈ. જેનાં ઘાટીલાં, મદભર અંગોમાંથી યૌવન નીતરે છે, જેની છટામાં સ્ત્રીનું લાવણ્ય મહેકી રહ્યું છે, જેની આંખોમાંથી સ્ત્રી-સહજ ભાવો ઊભરાયા કરે છે, જેની ચાલમાં ગુજરાતણનો ઠસ્સો પ્રગટે છે. જે પુરુષ નથી, એક માત્ર સ્ત્રી જ છે... સ્ત્રી જ છે એવી એક છબીને મેં અરીસામાં જોઈ. એ સૌભાગ્યસુંદરી કે કુમુદસુંદરી? અંતરનું પ્રતિબિંબ પાડતો અરીસો બોલતો હતો: આ જયશંકર નથી. લજ્જાથી ગરવી ગુજરાતણ છે. એ લહેકો, એ અભિનય, એ કામણ. શરીરના અંગ-પ્રત્યંગમાં મધુર ઝણઝણાટી પેદા થઈ ચાલી ગઈ. ઘડીભર મને એમ થયું કે હું પુરુષ નથી જ.. નથી જ. સ્ત્રી થતાં મને સહજ સંકોચ શરૂઆતમાં થયો હતો. હવે એમ જ લાગ્યું કે હું સ્ત્રી જ છું. આ અવાંતર પ્રક્રિયાએ જ મને... મારામાં રહેલા નટને સાકાર થવામાં યારી આપી છે, પરંતુ અવસ્થાની અનુકૃતિને ઝીલનારો અને અનુભવનારો પ્રેક્ષકવર્ગ ન હોત તો? મારા હજારો પ્રેક્ષકોએ મને ‘સુંદરી’ બનાવ્યો છે, એ વાતની હું સર્ગર્વ નોંધ લઉં છું. કદરદાન પ્રેક્ષકો વગર... ...માત્ર એકલો અટુલો જયશંકર!!



અમૃત ધાયલ

## Connecting... કવિતા

ગઝલ

શુષ્ક છું, બટકું નહીં તો શું કરું !  
અધવચે અટકું નહીં તો શું કરું !

રાફડા કોબ્યા છે રજના પાંપણે,  
પાંપણો ઝટકું નહીં તો શું કરું !

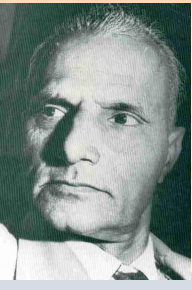
ક્યાં સુઘી હોઠોમાં ભીંસાતો રહું ?  
શબ્દ છું, છટકું નહીં તો શું કરું !

‘કૈંક ખૂટે છે’ – નો ખટકો છું સ્વયં,  
હું મને ખટકું નહીં તો શું કરું ?

બેસવા દે છે ન બેચેની કશે,  
આમ હું ભટકું નહીં તો શું કરું !

જીવ અદ્ધર, શ્વાસ પણ અદ્ધર હવે,  
લાશ છું, લટકું નહીં તો શું કરું !

ઊંચક્યું જાતું નથી ‘ધાયલ’ જરી,  
શીશ જો પટકું નહીં તો શું કરું !



અમૃત ધાયલ

## Connecting... કવિતા

ગઝલ

સફર બનાવીએ અતિ ધરખમ બનાવીએ,  
નત મસ્તકોને ઊંચકી અણનમ બનાવીએ.

ખુશબોની યાને મહેકની મોસમ બનાવીએ,  
આલમથી ભિન્ન આપણી આલમ બનાવીએ.

આ પ્રેમનીય હોવી ઘટે ઇષ્ટ યોજના,  
અભ્યાસ જેમ પ્રેમનો પણ ક્રમ બનાવીએ.

જેની જગતમાં ઉપમા કશે પણ મળે નહીં,  
જીવન ગતિને એવી અનુપમ બનાવીએ.

આપસમાં મેળ હોય તો વમળોની શી વિસાત!  
'મનમેળ'ને જ નાવનો માલમ બનાવીએ.

એ રામભક્ત હો કે હો બંદો રહીમનો,  
હમદઈ હોય એમને હમદમ બનાવીએ.

'ધાયલ'- જે ધાવ શત્રુનાયે રૂઝવી શકે,  
એક એવો લેપ યાને કે મરહમ બનાવીએ.



ચિનુ મોદી

## Connecting... કવિતા

ગીત

શરીરી સામ્રાજ્યે હલચલ વધી ગુપ્ત; બળવો  
થવાની તૈયારી, સમય હમણાં મંથર થયો.  
હવે ખોડંગાતો પરિચિત પથે, કારણ વિના  
હતું સારું રોજુ ભ્રમણ કરતું એકસરખું  
શરીરે જે લોહી, વધઘટ કરે, ચાલ બદલે  
હવે એ સ્વેચ્છાએ  
મને હંફાવી દે ત્વરિતગતિના શ્વાસ, ગધના.  
ધૂજે હાથે પ્યાલો, બધિર બનતો કાન, હમણાં  
દીસે ઝાંખું ઝાંખું જગ, પળિયા શ્વેત બનતા.  
ત્વચામાંથી પેલું તસતસપણું ગાયબ થયું.  
હતોત્સાહી છે બે ચરણ, હરણાં એક સમયે.  
સદાયે લાગી જે ચપલ ચપલા જીભ, લથડે.  
હવે બોખા મોંએ ક્ષણ કઠણને કેમ ચગાળું?  
જઉં ફોટાફેમે, વધઘટ નથી ઉમર થતી.





વર્ધન શાહ

## શું ઇલેક્ટ્રિક વાહનો(EV)નું ભવિષ્ય ઉજ્જવળ છે?



એવું કહેવામાં આવે છે કે ૨૧મી સદીનો ત્રીજો દાયકો ઇલેક્ટ્રિક વાહનોનો હશે અને તે ઓટોમોબાઈલ અને પરિવહન ઉદ્યોગમાં ક્રાંતિ લાવશે. આ વર્ષોમાં તમે જોશો કે ઇલેક્ટ્રિક કારો તમારી નજરની સામે રસ્તાઓ પાર કરશે.

આ ક્રાંતિનો પ્રવાસ ત્યારથી શરૂ થઈ ગયો છે, જ્યારથી ટેસ્લા, સૌથી મોટી EV મોટર કંપની (ઇલોન મસ્ક દ્વારા સંચાલિત) ભારતમાં નોંધાઈ ચૂકી છે. ઇલેક્ટ્રિક વાહન વિશે વાત કરતા પહેલા હાઇબ્રિડ વાહન વિશે થોડી વાતો કરીએ.

● **હાઇબ્રિડ ઇલેક્ટ્રિક વાહન (HEV) શું છે અને તે કામ કેવી રીતે કરે છે?**

HEV બે એન્જિન દ્વારા સંચાલિત છે: એક પેટ્રોલ અને બીજું ઇલેક્ટ્રિક. બંને એન્જિન

કારના પૈસાં ફેરવવા માટે એકબીજા સાથે કામ કરે છે. આનાથી પેટ્રોલ ઓછું બળે છે અને કાર્યક્ષમતા વધુ સારી મળે છે. જ્યારે પરંપરાગત વાહનો સાથે સરખામણી કરવામાં આવે ત્યારે હાઇબ્રિડ વધુ શક્તિ અને વધુ ઇંધણ-કાર્યક્ષમતા આપે છે. જ્યારે હાઇબ્રિડ વાહનો ચાલે છે ત્યારે અને તમે બ્રેક લગાવો છો તે દરમિયાન, તેની બેટરી ચાર્જ થાય છે, પરિણામે વધુ શક્તિ અને લાંબી મુસાફરી આપે છે.

**HEVના ફાયદા:**

ઇંધણ પર ઓછું અવલંબન: પેટ્રોલ/ડિઝલ એન્જિનની તુલનામાં, હાઇબ્રિડ કાર ઇલેક્ટ્રિક અને આંતરિક બંને એન્જિનને કામે લગાવે છે. પરિણામે ઇંધણ ઉત્સર્જનમાં ઘટાડો આવે છે, જે પર્યાવરણ

માટે લાભકારક છે અને અશ્મિભૂત ઇંધણ પરની નિર્ભરતા ઓછી થાય છે.

નાનું એન્જિન: ઇલેક્ટ્રિક મોટર હોવાને કારણે નાના એન્જિનને એક જ ઇંધણ ઉપર કારને ચલાવવાની જરૂર નથી. ઉપરાંત, હાઇબ્રિડ કારમાં વપરાતા નાના એન્જિનો તુલનાત્મક રીતે ઇંધણ-કાર્યક્ષમ હોય છે.

પુનર્જીવિત બ્રેકિંગ: દર વખતે જ્યારે હાઇબ્રિડ વાહનમાં બ્રેક લગાવો છો ત્યારે ઇલેક્ટ્રિક જનરેટર બેટરીને રિચાર્જ કરે છે તેથી બેટરી ચાર્જ કરવા માટે વાહનને રોકવાની જરૂર નથી.

**HEVના ગેરફાયદા:**

લોઅર પર્ફોર્મન્સ: મુખ્ય હેતુ હાઇબ્રિડ કારની ઇંધણ-કાર્યક્ષમતા અથવા મુસાફરી શ્રેણીમાં વધારો કરવાનો છે, તેથી તેની શક્તિ પેટ્રોલ એન્જિનથી પાછળ રહી જાય છે.

મોંઘા ભાવ: કાર કંપનીઓ પરંપરાગત વાહનો અને હાઇબ્રિડ વચ્ચેના ભાવો વચ્ચેના તફાવતને દૂર કરવાનો પ્રયાસ કરી રહી છે. તેમ છતાં, હાઇબ્રિડ માટે ઉંચો ખર્ચ થાય છે.

ઉંચી જાળવણી કિંમત: કારમાં ઘણા યાંત્રિક ભાગો સાથે બે પ્રકારના એન્જિન હાઇબ્રિડને પાવર આપે છે તેથી મેઇન્ટેનન્સ ખર્ચ વધે છે. ઉપરાંત, બધા

ઓટોમોબાઇલ એન્જિનિયર્સને હાઇબ્રિડ કારને રિપેર કરવા માટે તાલીમ મળી નથી.

વધુ વજન: મોટી બેટરી અને યાંત્રિક જટિલતાથી વધતું વજન.

ઓટોમોબાઇલ એન્જિનિયર્સ સન ૧૯૦૦ ના અંતથી HEV બનાવીને તેનું માર્કેટિંગ કરી રહ્યા છે; જો કે, મોટા પાયે ઉત્પાદન માટે ખર્ચ વધારે હોવાને કારણે બજારમાં તેની લોકપ્રિયતા ઓછી છે.

### ● શુદ્ધ ઇલેક્ટ્રિક વાહનો (EV)

શુદ્ધ ઇલેક્ટ્રિક વાહનોના ઓટોમોબાઇલ ઉદ્યોગ માટે હાઇબ્રિડ કાર એક માઇલસ્ટોન છે. શુદ્ધ ઇલેક્ટ્રિક વાહનો (EV) એટલે એવા ઇલેક્ટ્રિક વાહનો (EV) કે જે સિંગલ ઇલેક્ટ્રિક એન્જિનથી જ મુસાફરો અને સામાન સાથે કાર ચલાવવામાં સક્ષમ હોય. આ EV એન્જિન સંપૂર્ણપણે વીજળી પર કામ કરે છે. અન્ય કોઈ ઇંધણ નહીં.

EV એન્જિનમાં ફરતા ભાગો ઓછા હોવાથી તેમનો મેઇન્ટેનન્સ માટે ઓછો ખર્ચ હોવાને કારણે અને તેઓ અશ્મિભૂત ઇંધણ (પેટ્રોલ/ડીઝલ) નો ઉપયોગ કરતા ન હોવાથી વાતાવરણને અનુકૂળ છે તેથી તે ઓટોમોબાઇલ

ઉદ્યોગનું ભવિષ્ય છે.

બે પ્રકારનાં ઇલેક્ટ્રિક વાહનો (EV) છે: પ્લગ-ઇન હાઇબ્રીડ્સ અને સંપૂર્ણ ઇલેક્ટ્રિક (બેટરી ઇલેક્ટ્રિક).

### ● પ્લગ-ઇન હાઇબ્રીડ (PHEV):

સંપૂર્ણપણે ઇલેક્ટ્રિક મોટર પર આધાર રાખવાને બદલે PHEVમાં બેટરી અને પેટ્રોલ (અથવા ડીઝલ) ઇંધણની પસંદગી મળે છે. આ PHEVને લાંબા અંતરની મુસાફરી માટે વધુ સારી બનાવે છે કારણ કે કાર ચલાવવા માટે તમે ચાર્જિંગ પોઇન્ટ મેળવવાની જગ્યાએ પેટ્રોલ/ડીઝલ ઇંધણ પર સ્વિચ કરી શકો છો.

### PHEVની સમસ્યાઓ:

જે પેટ્રોલ એન્જિન વાહનોને ગેરફાયદા લાગુ પડે છે તે PHEV પર પણ લાગુ પડે છે, જેમ કે મેઇન્ટેનન્સ ખર્ચ, એન્જિનનો અવાજ અને પેટ્રોલની કિંમત. PHEV માં બેટરી પેક પણ ઓછા હોય છે, જેનો અર્થ ઓછી મુસાફરી રેંજ થાય છે.

### ● બેટરી ઇલેક્ટ્રિક વાહનો (BEV):

પેટ્રોલ એન્જિનની તુલનામાં બેટરી સંચાલિત ઇલેક્ટ્રિક વાહનોમાં લગભગ ૯૯% ઓછા ફરતા ભાગો હોય છે જેને ઓછી જાળવણીની જરૂર હોય છે.

### BEVના ફાયદા:

- ખૂબ જ ઓછો અવાજ આવે છે
- એક્ઝોસ્ટ, સ્પાર્ક પ્લગ, ક્લચ અથવા ગિયર્સ નહીં
- અશ્મિભૂત ઇંધણ બર્ન કરતું નથી, તેના બદલે રિચાર્જ બેટરીનો ઉપયોગ કરે ચાર્જિંગ સમય અને ખર્ચ:

BEVનો ચાર્જિંગ સમય ૬ કલાકથી ૧૨ કલાક હોઈ શકે છે. આ બધું ચાર્જિંગ સ્ટેશનની ગતિ અને બેટરીના કદ પર આધારિત છે. BEV ૨૦૦ થી ૩૦૦ કિ.મી.ની સરેરાશ મુસાફરી માટે પૂરતી રેંજ પૂરા પાડતા ઘરે રાતભર ચાર્જ થઈ શકે છે, અથવા તમે એમ કહી શકો કે જો તમે તમારી કારને રાતભર ચાર્જ કરો તો તમે શહેરમાં તમારો દિવસ પસાર કરી શકો છો. જો કે, લાંબી મુસાફરીઓ અથવા જેમાં ઘણી ટેકરી અથવા ઓફ-રોડ ટ્રિપ્સની આવશ્યકતા હોય ત્યારે તમારા લક્ષ્યસ્થાન પર પહોંચતા પહેલા ચાર્જ કરવાની જરૂર હોય છે, જોકે પુનર્જીવિત બ્રેકિંગ અથવા ઢાળ પર ડ્રાઇવિંગ, બેટરી પેકને ચાર્જ કરીને આને ઘટાડવામાં મદદ કરી શકે છે.

કેટલાક EV લીડ-એસિડ અથવા નિકલ-મેટલ-હાઇડ્રાઇડ બેટરીનો ઉપયોગ કરે છે, ત્યારે આધુનિક BEV માટેનું ધોરણ હવે લિથિયમ-આયન બેટરી માનવામાં આવે છે કારણ કે તેમનું આયુષ્ય વધારે છે

અને ઊર્જા જાળવી રાખવામાં ઉત્તમ છે, જેમાં ડિસ્ચાર્જ દર દીઠ માત્ર ૫% પ્રતિમાસ છે.

ઘરે ૨૦૦-૬૦૦ રૂપિયા જેટલા ઓછા ખર્ચમાં ઇલેક્ટ્રિક કારને સંપૂર્ણ ચાર્જ કરી શકો છો અને જાહેર કાર ચાર્જિંગ સ્ટેશનોમાં મફત પણ થઈ શકે છે.

**EVની સમસ્યાઓ:**

સુધારેલી કાર્યક્ષમતા હોવા છતાં, બેટરીઓ સાથેના પડકારો છે. કારણ કે તેઓ હીટ અનુભવી શકે છે, જેમ કે, ટેસ્લા મોડેલ એસમાં આગ અથવા વિસ્ફોટો થયા છે, જોકે આ બેટરીઓની સલામતીમાં સુધારો લાવવાના પ્રયત્નો કરવામાં આવ્યા છે.

વાસ્તવિક દુનિયામાં મુસાફરી રેંજ એ ઇલેક્ટ્રિક વાહનો માટેની સૌથી મોટી ચિંતામાંની એક છે,

**ટેસ્લા:**

ચાલો ઇલેક્ટ્રિક કાર ક્રાંતિની માતા, ટેસ્લા કંપની વિશે વાત કરીએ. ટેસ્લા એક અમેરિકન ઇલેક્ટ્રિક વાહન અને ઊર્જા કંપની છે. ટેસ્લાના વર્તમાન ઉત્પાદનોમાં ઇલેક્ટ્રિક કાર, ઊર્જા-સંગ્રહ બેટરી, સોલર પેનલ્સ અને સોલર છત, ટાઇલ્સ, તેમજ અન્ય સંબંધિત ઉત્પાદનો અને સેવાઓ શામેલ છે.

તેની સ્થાપના ૧ જુલાઈ ૨૦૦૩ ના

રોજ તેના સી.ઇ.ઓ. ઇલોન મસ્ક દ્વારા કરાઈ. ટેસ્લાની અત્યાર સુધી ની આવક આશરે ૩,૧૫૪ કરોડ યુએસ ડોલર (ડિસેમ્બર-૨૦૨૦ ઓડિટ મુજબ) છે.

**ભારતમાં ઇલેક્ટ્રિક વાહનોનું ચિત્ર:**

અહેવાલમાં જણાવાયું છે કે, ૨૦૧૮-૧૯માં, દિલ્હી મેટ્રોએ તેની કામગીરી માટે લગભગ ૧૦૯૨ MU પાવરનો વપરાશ કર્યો હતો. REWAને મળેલી વીજળી ઉપરાંત, દિલ્હી મેટ્રો અનેક સોલાર પાવર પ્રોજેક્ટ્સ દ્વારા લગભગ ૨૮ મેગાવોટ સોલર પાવર ઉત્પન્ન કરે છે જે સ્ટેશનો અને ડેપોમાં સ્થાપિત કરવામાં આવી છે.

આપણે ત્યાં ઘણા બધા સ્ક્રટર્સ, રિક્ષાઓ, બસો બેટરી પર ચાલે છે. ટેસ્લા સહિત લગભગ દરેક ઓટોમોબાઈલ કંપનીઓએ ભારતમાં ઇલેક્ટ્રિક વાહનો માટે રોકાણ કર્યું છે. ટેસ્લાએ મુંબઈના રસ્તા પર તેના ઇલેક્ટ્રિક વાહનોનું પરીક્ષણ પણ શરૂ કર્યું છે. થોડા વર્ષોમાં, તમે લગભગ દરેક રસ્તાઓ, સરકારી કચેરીઓ, હોટલો, સ્ટેશનો પર ઇલેક્ટ્રિક ચાર્જિંગ સ્ટેશનો જોશો.

સંપૂર્ણ સરકારી સહાય અને નાણાકીય સહાયની આશા સાથે, આપણા પર્યાવરણ માટે આપણે ઇલેક્ટ્રિક વાહનોનું ઉજ્જવળ ભવિષ્ય જોઈ શકીએ છીએ.



## લેખ/વાર્તા/માઈક્રોફિક્શન/કવિતા મોકલવા માટે

(૧) માત્ર શ્રુતિ ગુજરાતી ફોન્ટમાં 'Word File Format'માં ટાઈપ કરી ભાષા અને જોડણીની ભૂલો ચકાસી રચના મોકલવી. ભાષાશુદ્ધિ અને જોડણીમાં જો વધુ ભૂલો હશે તો કૃતિ સ્વીકારવામાં આવશે નહિ, જેની નોંધ લેવી. ગુજરાતી લખાણના બધા નિયમો પળાય એ સૌથી પાયાની જરૂરિયાત છે.

(૨) કોઈ પણ ઓનલાઈન કે ઓફલાઈન પ્લેટફોર્મ પર અપ્રકાશિત હોય, એવી જ કૃતિ મોકલવી. કૃતિ સ્વરચિત અને મૌલિક હોવી જોઈએ.

(૩) કૃતિમાં મોટેભાગે ગુજરાતી જ ટાઈપ કર્યું હોય એ જરૂરી છે. અમુક શબ્દો અંગ્રેજી, હિન્દી અથવા સંસ્કૃત ભાષામાં ટાઈપ કરેલા ચાલશે. પણ એ શક્ય હોય ત્યાં સુધી ઓછા રાખવા. જેથી સમરસતા સચવાઈ રહે.

(૪) કૃતિ માત્ર મેઇલ દ્વારા જ સ્વીકારવામાં આવે છે. અમારું મેઇલ-એડ્રેસ આ મુજબ છે: [pankhmagazine@gmail.com](mailto:pankhmagazine@gmail.com)

(૫) કૃતિ મેઇલ કર્યા પછી જો સિલેક્ટ થશે તો મેઇલ દ્વારા જ જાણ કરવામાં આવશે. અન્ય માધ્યમોમાં એ વિશે પૃચ્છા કરવી નહીં.

(૬) 'પંખ' બિન-વ્યવસાયિક મેગેઝીન હોવાથી અમારા તરફથી કોઈ પણ પ્રકારનો પુરસ્કાર આપવામાં આવતો નથી.

(૭) તમે મોકલેલી કૃતિ-સ્વીકારનો અંતિમ નિર્ણય 'પંખ'ની ટીમનો રહેશે.

(૮) કૃતિનો સ્વીકાર થાય તો તમને મેઇલ મળી જશે. જો એ માટે વિલંબ થાય ને તમે અન્ય માધ્યમોમાં આપો, તો પણ વાંધો નહિ. એ માટે તમારે અમને જાણ કરવી જરૂરી નથી. કારણ કે જ્યારે પણ અમે નક્કી કરીશું કે હવે આ કૃતિ અમારે મુકવી છે, તો એ પહેલા અમે મેઇલ કરીશું જ. આપનો જવાબ નહિ આવે ત્યાં સુધી નહિ મૂકીએ.

(૯) સામાન્યતઃ એવો નિયમ હોય છે કે કૃતિ એક કરતાં વધુ જગ્યાએ મોકલો, તો જ્યાંથી વહેલો જવાબ આવે, એ સિવાયની જગ્યાએ સર્જકે જ સામેથી જાણ કરવાની હોય છે. પણ અમે એ કામ સર્જક માટે આસાન બનાવ્યું છે. અમે પૂછીએ અને જો તમારી કૃતિ બીજે ના સ્વીકારાતી હોય તો અમે પછી સ્વીકારીએ છીએ.



# પંખ e-magazine

સ્વકેન્દ્રીથી સમકેન્દ્રી વિશ્વ તરફની ઉડાન



આપને 'પંખ'નો આ અંક કેવો લાગ્યો ?  
આપના પ્રતિભાવો WhatsApp દ્વારા આપવા માટે અહીં ક્લિક કરો.

<https://wa.me/916355953355>



टीम 'पंख'

याज्ञिक वधासिया

केयूर दुधात

अनंत गोहिल

विरल जोशी

होळेश अगवान

---

डिआछनिंग

धुविल चोडवडीया

मिहिर गेडीया

## આ અંકમાં સહભાગી કલમો

અમૃત ઘાયલ  
જયશંકર ભોજક 'સુંદરી'  
ચિનુ મોદી  
રાજુલ ભાનુશાલી  
ડૉ. રંજન જોષી

તેજલ શાહ  
બંસરી જોષી  
અરિંતા દિપક પંડ્યા  
વર્ધન શાહ

## ફોટોગ્રાફી

મીથીલેશ ગૌડા (ફ્રન્ટ કવર)

[https://instagram.com/sarcastic\\_mithi?utm\\_medium=copy\\_link](https://instagram.com/sarcastic_mithi?utm_medium=copy_link)

ધવલ પરમાર (બેક કવર)

[https://instagram.com/phir\\_se\\_udd\\_chalaa?utm\\_medium=copy\\_l](https://instagram.com/phir_se_udd_chalaa?utm_medium=copy_l)





CONTACT  
MIFFIN  
MILKSHAKE

CONTACT  
MIFFIN  
MILKSHAKE

શ્રી  
વૃક્ષ

લુચ્ચા  
શિયાળુ

લુચ્ચા

સા. જા. જી. આલુબંધી